

بررسی کیفری انواع جرائم گردشگران ورودی به ایران (مطالعه موردی: قاچاق مواد مخدر از مرزهای شرقی^۱)

عباس رودی

فارغ‌التحصیل کارشناسی ارشد فقه و حقوق جزا، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران

فاطمه احمدی^۲

استادیار گروه حقوق، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران

تاریخ صدور پذیرش: ۱۳۹۷/۰۹/۲۰

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۰۶/۱۵

چکیده

مناطق گردشگری از دیرباز هدف وقوع جرم و انواع خشونت بوده و بررسی اثرات منفی وقوع جرم بر اقتصاد مقاصد گردشگری و نیز تقاضا برای ورود گردشگر اغلب مورد توجه محققین قرار گرفته است. هدف اصلی این مقاله عبارت از بررسی کیفری انواع جرائم گردشگران ورودی به ایران با تأکید بر قاچاق مواد مخدر از مرزهای شرقی است. سؤال اصلی مقاله این است که انواع جرائم کیفری گردشگران ورودی به ایران با تأکید بر مرزهای شرقی کدام‌اند؟ نتایج این مقاله نشان می‌دهد که توسعه گردشگری در هر کشور اغلب پیامدهای مثبتی از قبیل بهبود فضای کسب و کار، توسعه زیرساخت‌ها، ایجاد اشتغال در بخش‌های عمرانی و خدماتی و توسعه اماکن گردشگری را در پی دارد اما در عین حال می‌تواند تبعات منفی مانند قاچاق مواد مخدر از مرزها را در پی داشته باشد. روش انجام این تحقیق با توجه به موضوع و اهداف و شیوه گردآوری اطلاعات به صورت توصیفی-تحلیلی و از طریق بررسی متون قانونی و نظریات حقوقدانان و فقهای در خصوص موضوع حاضر می‌باشد. بر این اساس جمع‌آوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و مراجعه به پایگاه‌های داده و جستجوی اینترنتی مقالات دارای درجه علمی معتبر و به روز رسانی شده خواهد بود. ابزار گردآوری اطلاعات به صورت فیش برداری و بانک‌های اطلاعاتی است.

واژگان کلیدی: حقوق کیفری، جرائم گردشگران، قاچاق مواد مخدر، مرزهای شرقی.

۱- این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد آقای عباس رودی است.

۲- (نویسنده مسئول) F.ahmadi1995@gmail.com

مقدمه

جهانگردی صادرات نامرئی خدمات و محصولات است. مثلاً هزینه‌هایی که یک جهانگرد در سرزمین دیگر مصرف می‌کند هزینه غذایی تفریحات، مسکن، حمل و نقل، خرید هدایا، کالاهای بومی که ارزی است. جهانگردی فرآیندی است که سایر بخش‌های اقتصادی دیگر را فعال می‌کند. توسعه جهانگردی سبب گسترش و توسعه جاده‌ها، فرودگاه‌ها، امکانات بندری، ترمیم بناهای تاریخی، تجارت و غیره شد. ایجاد فرصت‌های اشتغال به‌گونه‌ای که باید بگویم ایجاد هتل، مراکز جهانگردی سبب جذب کارکنان خدماتی، بهبود کیفیت فرآورده‌های صنعتی، غذایی، صنایع دستی. جهانگردی به عنوان یک عامل اقتصادی عمده و بسیار مؤثر در سال‌های اخیر مورد توجه فراوان قرار گرفته، از مزایایی که جهانگردی از نقطه نظر اقتصادی دارد، گستردگی زمینه اشتغال در آن است. به لحاظ خصوصیت ویژه جهانگردی که همانا مصرف و گردش پول است برای بسیاری از خدمات و کالاها ایجاد تقاضا می‌شود که همگی موجب پدید آمدن رشد متوازن در اقتصاد در اقشار کشور و پذیرایی جهانگرد است. بر خلاف کشورهای توسعه یافته که در آن‌ها مطالعات در بررسی رابطه بین گردشگری و وقوع جرائم در حال گسترش است، این رابطه در ایران به روشنی مورد بررسی قرار نگرفته و لزوم انجام مطالعات بیشتر در این زمینه احساس می‌شود.

گردشگری امروز یکی از اقتصادی‌ترین فعالیت‌ها در چرخه ملی کشورها، به خصوص از جهت اشتغال و ارزآوری و رونق مناطق مختلف تلقی می‌شود که علاوه بر آن دارای مزایای ارتباطی، سیاسی، فرهنگی تأثیرات بین‌المللی خاصی است. به همین دلیل اغلب کشورهای جهان که دارای میراث فرهنگی غنی و نیز مناطق طبیعی هستند و از این فعالیت به منزله ابزاری راهبردی در توسعه اقتصادی استفاده می‌کنند. کشورها علی‌رغم داشتن استعدادهای فراوان، وجود منابع عظیم گردشگری، جاذبه‌های فرهنگی و طبیعی چنانکه شایسته است، نتوانسته در زمینه بهره‌گیری از درآمدها و ورودی‌های گردشگری عرصه بین‌الملل به جایگاه در خور مقام خود دست یابد. در مسئله گردشگری یکی از عوامل مهم وجود افراد خارجی است که توریست نامیده می‌شود و با ورود خود به کشور باعث ایجاد رونق اقتصادی ارتباطی و فرهنگی بین‌المللی در کشور می‌شود؛ که باید کنترل دقیق روی این افراد صورت گیرد بنابراین این موضوع را در بحث اطلاعات قرار داد و اداره کل اتباع خارجه مسئول کنترل این افراد هستند.

توجه به مسئله گردشگری و توریست که بیان شد از لحاظ اقتصاد، ارتباطی، فرهنگی و تأثیرات بین‌المللی مزایای زیادی برای کشور دارد. توریست می‌تواند در کشور مفید یا مضر باشد. پس باید آن‌ها را کنترل نمود تا بتوان مزایای وجود آن‌ها در کشور استفاده نمود؛ بنابراین با کنترل صحیح آن‌ها از جاسوسی، جمع‌آوری اخبار و ترویج فرهنگ غرب جلوگیری کرد و این خود اهمیت توریست و جهانگردی در کشور را می‌رساند. مناطق گردشگری از دیرباز هدف وقوع جرم و انواع خشونت بوده و بررسی اثرات منفی وقوع جرم بر اقتصاد مقاصد گردشگری و نیز تقاضا برای ورود گردشگر اغلب مورد توجه محققین قرار گرفته است. بر اساس وقوع جرم در هر جامعه همانند انواع دیگر مفاهیم اجتماعی، مفهومی چند مؤلفه‌ای است که بسته به ماهیت بررسی، شاخص‌های گوناگونی می‌توانند جهت سنجش آن به کار روند. هدف اصلی این مقاله عبارت از بررسی کیفی انواع جرائم گردشگران ورودی به ایران با تأکید بر قاچاق مواد مخدر از مرزهای شرقی است. سؤال اصلی مقاله این است که انواع جرائم کیفی گردشگران ورودی به ایران با تأکید بر مرزهای شرقی کدام‌اند؟ روش انجام این تحقیق با توجه به موضوع

و اهداف و شیوه گردآوری اطلاعات به صورت توصیفی - تحلیلی و از طریق بررسی متون قانونی و نظریات حقوقدانان و فقهای در خصوص موضوع حاضر می‌باشد. بر این اساس جمع‌آوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و مراجعه به پایگاه‌های داده و جستجوی اینترنتی مقالات دارای درجه علمی معتبر و به روز رسانی شده خواهد بود. ابزار گردآوری اطلاعات به صورت فیش‌برداری و بانک‌های اطلاعاتی است. روش تجزیه و تحلیل در این مقاله به صورت کیفی و استدلالی خواهد بود. بدین شیوه که متغیرهای موضوع را مورد بررسی قرار داده و ضمن توصیف و تحلیل داده‌های گردآوری شده به صورت نظامند به تبیین ابعاد مختلف موضوع پرداخته و با گذار از آنچه هست به آنچه باید باشد، داده‌ها مورد استدلال قرار می‌گیرند.

مبانی نظری

صنعت گردشگری از دید سازمان جهان گردی فعالیت‌هایی است که افرادی که به قصر گذراندن اوقات فراغت خود به مکانی دور از مکان زندگی خود می‌روند و برای یک یا چندین روز در آنجا به گردش می‌پردازند. سازمان ملل سه نوع گردشگر را معرفی کرده است:

- ۱- گردشگر (توریسم) داخلی: سفر شهروندان یک کشور به نقاط مختلف همان کشور
- ۲- گردشگر (توریسم) ورودی: سفر شهروندان کشورهای دیگر به یک کشور
- ۳- گردشگر (توریسم) خارجی: سفر شهروندان یک کشور به کشورهای دیگر (جعفری صمیمی و خبره، ۱۳۹۲: ۱۱-۲۴).

واژه توریست هم برای نخستین بار در قرن شانزدهم و در فرانسه مطرح شد. در ابتدا توریست به اشراف‌زادگانی گفته می‌شد که برای تکمیل تحصیلات و کسب تجربه‌های لازم زندگی اقدام به مسافرت می‌نمودند. بعدها در فرانسه این اصطلاح درباره‌ی کسانی به کار می‌رفت که برای سرگرمی و وقت‌گذرانی و گردش به فرانسه سفر می‌کردند و بعدها با تعمیم بیشتر به کسانی اطلاق می‌شد که اصولاً به این منظور به سفر می‌رفتند. واژه‌های «جهانگرد»، «بازدید کننده» و «مسافر» در قاموس صنعت جهانگردی معانی ویژه‌ای دارند. سازمان توسعه و پیشرفت و همکاری اقتصادی^۱ جهانگرد را شخصی می‌داند که خارج از محل اقامت همیشگی خود، دست کم ۲۴ ساعت در حال گردش و سیاحت باشد (همان، ۱۳۹۲: ۱۱-۲۴).

جرم عبارت از عملی که قانون را نقض کند و به بیان دیگر هر عملی که دارای دو شرط زیر باشد جرم است: ۱- رفتاری که بیش از حد قابل قبول و مخرب باشد ۲- رفتاری که کنترل آن از طریق احکام غیر رسمی به تنهایی دشوار باشد (اردبیلی، ۱۳۸۶).

جهانگردان یکی از مصادیق اتباع بیگانه از نظر قانونی دانسته شده‌اند. در تمام سیستم‌های حقوقی برای آنان حقوق و تکالیفی در نظر گرفته‌اند؛ اما این حقوق و تکالیف در سرزمین‌های گوناگون متفاوت می‌باشد. ماده ۵ قانون مدنی ایران مقرر می‌دارد: کلیه سکنه ایران اعم از اتباع داخله و خارجه مطیع قوانین ایران خواهند بود مگر در مواردی که قانون استثناء کرده باشد؛ و اصل ۲۲ قانون اساسی ایران مقرر داشته است: حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل

^۱. OECD

اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند. منظور از اشخاص اعم از ایرانی و خارجی است. اصل سرزمینی بودن قوانین خصوصاً قوانین جزایی مورد پذیرش تمام کشورها قرار گرفته است؛ بنابراین تمام کسانی که در ایران زندگی می‌کنند حتی به‌طور موقت باید از قوانین و مقررات ایران تبعیت نمایند. از سویی ما اصل قانونی بودن جرم و مجازات را هم در سیستم حقوقی خودمان پذیرفته‌ایم. بیگانه‌ای که از قوانین ایران با اطلاع نمی‌باشد تا چه حدی قوانین ما می‌تواند بر بیگانگان (جهانگردان خارجی) حاکمیت داشته باشد؟ با توجه به اختلاف نظرهای شدید میان سیستم‌های حقوقی در برخی از مصادیق از این که جرم است یا خیر، این از وظایف کشور میزبان است تا قبل از ورود جهانگرد مجموعه‌ای از راهنما و مقررات لازم را در اختیار گردشگر قرار دهد (عمو شاهی، ۱۳۷۸: ۳۴).

ابعاد مهم گردشگری

احترام به بیگانه و وضع مقررات مناسب آنان از زمان‌های قدیم مورد توجه بوده است در رم باستان ما قانون اقوام را سراغ داریم که به تنظیم روابط بین شهروندان و خارجیان می‌پرداخت. گردشگری دارای ابعاد مهمی است که ما باید در وضع قوانین جدید لحاظ کنیم.

الف: بعد اقتصادی - ورود و اقامت جهانگردان باعث ورود ارز و تقویت مالی و اقتصادی کشورمان خواهد بود و هر چه ما در این زمینه فعال‌تر باشیم و جاذبه‌های بیشتری را ایجاد نماییم موجب ورود بیشتر گردشگران می‌شویم آنان با خود ممکن است طرح‌ها و ایده‌های مناسبی داشته باشند و یا مشتریان خوبی برای کالاهای ما باشند و یا حتی قصد مشارکت با تاجران ما را داشته باشند. که البته کارشناسان فن بهتر می‌توانند در این امر به بررسی بپردازند

ب - بعد فرهنگی: ورود اتباع خارجی به ایران موجب تبادل فرهنگی میان ایرانیان و بیگانگان است یعنی آنان با آداب و رسوم و سنن ایرانی آشنا می‌شوند و نکات مثبت و منفی فرهنگ و تمدن ایرانی را به سرتاسر جهان می‌رسانند. پس هر چه رابطه مناسبی با آنان داشته باشیم و بتوانیم میزبان خوبی باشیم و مسائل امنیتی را در حفظ و حمایت از گردشگران رعایت نماییم، این رفتار می‌تواند پیامدهای بسیار ارزنده‌ای داشته باشد.

ج - بعد سیاسی: وقتی دولت و حاکمیت ما با وضع قوانین شایسته و متعادل، چهره‌ای منطقی‌تر از خود به نمایش بگذارد و رفتارهایی که در شان یک حاکمیت است از خود نشان دهد و انزجارش را از تروریسم اعلام دارد و با اکثر دولت‌های منطقی دنیا در ارتباط باشد و حتی بدون ملاحظه مواضع سیاسی دولت‌های اتباع خارجی جهت رفاه حال جهانگردان بیگانه اقدامات در خور آنان را فراهم آورد و حسن نیت خود را عملاً ابراز دارد، می‌تواند با هزینه‌ای اندک اذهان جهانیان را به جانب ایران متوجه سازد تا از ایران چهره‌ای روشن و شایسته در ذهن داشته باشند و در این صورت هرگونه برچسب‌های اتهام‌آمیز خود به خود از بین می‌رود (عمو شاهی، ۱۳۷۸: ۳۴).

عناصر مهم در وضع قوانین

در هر کشوری برای وضع قوانین به عناصر خاصی توجه دارند که از میان آن‌ها می‌شود به اوضاع و احوال زمان و مکان، آداب و رسوم و عرف حاکم، مذهب و دین مورد اتباع اکثریت اشاره کرد. الف - اوضاع و احوال موجود: اغلب قوانین بر حسب نیاز و رفع حاجت وضع می‌شوند به‌گونه‌ای که بتواند پاسخ مناسبی برای هر مسئله باشند.

به‌عنوان مثال ما در زمینه محصولات بیوتکنولوژی قانونی نداریم برای این امر مجبوریم دست به اقدامات لازم بزنیم و قانون قبلی را تغییر دهیم برای این که از دیگر کشورها عقب نمانیم. ب - عرف و آداب و رسوم حاکم: عرف در هر جامعه نفوذ دارد و سنت‌های موجود نیز به سمت جلو در حرکت‌اند. مردم در هر کشوری آن‌قدر به آداب و رسوم خود وابسته‌اند که نمی‌شود به آسانی آن‌ها را از عرف و سنت‌هایشان جدا کرد. پس قانون‌گذار هم در راستای همین باور جمعی پیش می‌رود و قانون مناسب را وضع می‌کند. البته باید به تقسیمات و مصادیق گوناگون عرف توجه داشت. ج - دین و مذهب: در برخی از کشورها دین نقش زیادی در وضع قوانین دارد مانند ایران قانون مدنی و قانون مجازات اسلامی بسیار واضح این موضوع را نشان می‌دهد و یا قانون اساسی ما هم روی این امر تأکید دارد در همه کشورها دین تأثیر خود را دارد اما این تأثیر متفاوت است. در اغلب کشورهای دنیا مقرراتی را در مورد جهانگردان وضع کرده‌اند که از حیث ورود و اقامت مشکلی نداشته باشند و آسان‌تر این کار صورت گیرد و حتی در بعضی از کشورها جهانگردان از جهت ارزی دارای امتیازاتی هستند (هاشمی، ۱۳۸۴).

قوانین مرتبط با جهانگردی

قوانین جهانگردی، قانون بنیادی این صنعت را در بردارد. معمولاً، این قانون سیاست توسعه جهانگردی را ارائه می‌کند و وظایف، ساختار و منابع تأمین مالی سازمان ملی جهانگردی (با دفتر منطقه‌ای جهانگردی) را تعیین می‌کند. به‌علاوه مقررات ویژه متعددی لازم است. این مقررات به استانداردها، شرایط صدور مجوز و روش‌های بازرسی هتل‌ها، رستوران‌های جهانگردی، آژانس‌های مسافرتی، راهنماهای تورها و دیگر اقدامات جهانگردی مرتبط می‌شود. در برخی کشورها، نظام طبقه‌بندی هتل‌ها به‌وجود آمده و اعمال آن ضروری است. این مقررات بر اساس درک نیازهای کشور و یا منطقه تهیه می‌شوند. سازوکارهای لازم و قابلیت‌های کارمندان برای اعمال مقررات با شالوده‌ای دائمی باید موجود باشند. روش‌های اعمال استانداردهای این صنعت باید در مقررات بیان شده باشند (میرمحمد علی تجریشی، ۱۳۹۴).

بعضی قوانین و مقررات مشخص برای توسعه و مدیریت جهانگردی حائز اهمیت هستند. نیاز به منطقه بندی مقررات برای تعیین مناطق جهانگردی منطقه‌ای و کنترل کاربری زمین و اعمال استانداردهای توسعه در مناطق خاص توسعه جهانگردی وجود دارد. اگر منطقه بندی مقررات در حال حاضر وجود دارد ممکن است ضروری باشد که آن‌ها را به نحوی اصلاح کرد تا کاربری‌های زمین از نوع جهانگردی از قبیل مناطق هتلی را دربرگیرد. وضع قوانین حفظ محیط‌زیست، از جمله شرایط ارزیابی تأثیر محیطی (محیط‌زیست) ضروری خواهد بود (چنانچه این مقررات موجود نباشند). ضوابط عمومی تندرستی، بهداشت، ایمنی و آتش‌سوزی و ضوابط ساختمان‌سازی، سهولت مقررات عملیاتی، قوانین تعهدات مربوط به مهمانان و متعلقات آن، قوانین کارگیری و مالیاتی همگی برای توسعه و کار تسهیلات جهانگردی مهم هستند. مقررات مربوط به تسهیلات و خدمات حمل‌ونقل (کنترل نرخ حمل‌ونقل، دادن مجوز به افراد و شرکت‌های حمل‌ونقل، شرایط ایمنی و مسیرهای مسافرتی) نیز عملیات جهانگردی را تحت تأثیر قرار می‌دهند (میرمحمد علی تجریشی، ۱۳۹۴).

در بسیاری از کشورها، توسعه جهانگردی مبتنی بر مناطق دیدنی، پارک‌های طبیعی و مکان‌های باستانی و تاریخی است. قوانین پارک‌ها و حفظ آن‌ها برای نگهداری این منابع بسیار مهم هستند. مناطق حفاظت‌شده از نظر قانونی باید

مشخص و نقشه‌کشی شوند و کاربری زمین و بازدیدکننده باید به دقت نظارت شود. قوانین محافظت از مصرف‌کننده جهانگرد در بسیاری از کشورها در حال تصویب شدن است. این قوانین برای محافظت از جهانگردان طراحی شده‌اند تا مؤسسات جهانگردی فاقد مدیریت و اصول اخلاقی از آن‌ها سوءاستفاده نکنند (میرمحمد علی تجربی، ۱۳۹۴).

بررسی کیفی قاچاق مواد مخدر

قاچاق بین‌المللی، حمل و نقل غیرقانونی و رشد و گسترش جهانی سوءمصرف مواد مخدر و عمق تهدید فزاینده و تأثیرات جدی آن بر سلامت فکری، جسمی و اخلاقی جامعه بشری، سال‌هاست در اولویت دولت‌ها و بخش‌های مختلف سازمان ملل متحد قرار گرفته است و با وجود کنوانسیون‌های بین‌المللی، تلاش‌های فراوان جامعه جهانی و کشورهای ذی‌ربط در مقابله با قاچاق و سوء مصرف مواد مخدر، موجب موفقیت در کنترل و مهار تبعات آن نشده و بسط و گسترش روز افزون این تجارت غیر انسانی به یک بلیه و معضل جهانی تبدیل شده و در صدر تهدیدات امنیتی ملی و بین‌المللی قرار گرفته است (اسعدی، ۱۳۸۸).

مواد مخدر زندگی انسان‌ها و جوامع را نابود می‌کند، توسعه پایدار انسان‌ها را مخدوش می‌سازد و موجب بروز جرائم می‌گردد.... استعمال مواد مخدر، آزادی و رشد جوانان یعنی مهم‌ترین دارایی و ثروت جهانی را خدشه‌دار می‌سازد. مواد مخدر خطر بزرگی برای سلامت و رفاه انسان‌ها، استقلال کشورها، دموکراسی و ثبات ملت‌ها، ساختار کلیه جوامع و منزلت میلیون‌ها انسان امیدوار و خانواده‌های آنان به شمار می‌آید. قاچاق بین‌المللی مواد مخدر، یک جرم سازمان یافته فراملی و ناقض صلاحیت سرزمینی دولت‌ها و تهدیدکننده امنیت ملی کشورهاست که بنیادهای اساسی جامعه در حوزه‌های مختلف اقتصادی - اجتماعی - فرهنگی - سیاسی و امنیتی را نشانه رفته است. نقش آشکار و پنهان برخی از دولت‌ها و قدرت‌های بزرگ در گسترش فعالیت‌های مربوط به قاچاق مواد مخدر از طریق تشکیل و به کارگیری شبکه‌ها و گروه‌های مافیایی به منظور کسب درآمدهای کلان و انجام برخی اقدامات سیاسی بر کسی پوشیده نیست و می‌توان گفت همچنان مواد مخدر بعد از نفت و سلاح، سودآورترین تجارت بین‌المللی است. روند گسترش و فراگیری پدیده مواد مخدر گواه این باور است که ساختار نهادها و کنوانسیون‌های جهانی فقط ظاهر مبارزه و برنامه‌هایی برای هماهنگی تلاش‌های بین‌المللی است و در حقیقت اقتصاد مواد مخدر در خدمت سیاست و قدرت است (اسعدی، ۱۳۸۸).

ایران در خط مقدم ترانزیت این تجارت بین‌المللی بیش از کشورهای تولیدکننده و مصرف‌کننده تاکنون هزینه‌های انسانی و مادی زیادی را پرداخته است. واقع شدن مراکز تولید و قاچاق انواع مواد مخدر سنتی و صنعتی در منطقه و هم‌مرز بودن با افغانستان، بزرگ‌ترین تولیدکننده تریاک جهان، جمهوری اسلامی ایران را در مسیرهای اصلی ترانزیت بین‌المللی و قاچاق مواد مخدر به اروپا و آمریکا قرار داده است. به نقل از معاون دبیر کل سازمان ملل متحد اگر برای یک سال، مبارزه با مواد مخدر در ایران متوقف شود به اندازه چهار سال مصرف کشورهای انگلستان، فرانسه و ایتالیا مواد مخدر از طریق ایران به اروپا می‌رسد. (روزنامه کیهان ۷/۴/۷۸). به رغم سه دهه اقدامات و تلاش‌های فراوان جمهوری اسلامی ایران و مبارزه با قاچاق و ترانزیت مواد مخدر و صرف هزینه‌های بسیار مادی و معنوی، نه تنها شاهد موفقیت در رابطه با کنترل و مهار این پدیده نبوده، بلکه با روند افزایش حجم مواد مخدر،

ترانزیت و گسترش شبکه‌های قاچاق بین‌المللی مواد مخدر، مصرف مواد مخدر در داخل کشور و شمار معتادان نیز افزایش یافته است. سر ریز شدن ۳۰ درصد تولید سالانه مواد مخدر ترانزیت شده افغانستان به مقصد اروپا و تولید انواع مواد مخدر صنعتی در کشور و سهولت دسترسی افراد، عامل گسترش اعتیاد، جرائم مرتبط و معضلات آن در جامعه شده است. آنچه بر نگرانی‌ها می‌افزاید و اهمیت دارد، تغییر الگوی مصرف از مواد مخدر سنتی به انواع پر خطر شیمیایی و صنعتی (بیش از ۴۰ درصد مصرف کنندگان) است که آثار و تبعات آن مخرب‌تر و قابل توجه است. ج.ا.ایران به دلایلی که در پی می‌آید همواره در معرض تهدید پدیده قاچاق بین‌المللی مواد مخدر است و همین عوامل خود موجب گسترش مواد مخدر و جرائم مرتبط با آن است.

• واقع شدن ایران در منطقه موسوم به هلال طلایی (پاکستان، افغانستان، ترکیه و...) مسیر ترانزیت بین‌المللی مواد مخدر (مناسب‌ترین و کم‌هزینه‌ترین مسیر انتقال مواد مخدر از خاک ایران به کشورهای مصرف کننده و مشتریان جهانی)

• همسایگی و مرز طولانی با پاکستان و افغانستان مهم‌ترین تولید کنندگان مواد مخدر در جهان

• شرایط خاص اقتصادی و معیشتی ساکنان مناطق مرزی کشور و عدم توسعه یافتگی کافی این مناطق در ابعاد مختلف و وجود زمینه‌های گسترش قاچاق مواد مخدر

• گستردگی دامنه فعالیت منطقه‌ای و جغرافیایی و پراکندگی و تعدد مسیرهای تردد کاروان‌های قاچاق در نقاط مختلف کشور

• خلاء فرهنگ‌سازی، ناکافی و مؤثر نبودن آموزش و اطلاع‌رسانی در ابعاد و سطوح مختلف

• ترانزیت مواد مخدر افغانستان به غرب از دالان ایران و سر ریز شدن مواد مخدر ترانزیت شده به داخل کشور

• ناکارآمدی شیوه کنونی مبارزه و متناسب نبودن ساختار و کارآمدی دستگاه‌های ذی‌ربط موجب افزایش عرضه و کاهش زمان دسترسی و دسترسی آسان و ارزان به مواد مخدر شده است.

• عدم مدیریت تقاضا و ناتوانی در مهار پدیده تغییر الگوی مصرف از سنتی به صنعتی

• سودآوری تولید، بازار پر مصرف و قاچاق مواد مخدر

• وجود شبکه‌های پنهان وابسته به سرویس اطلاعاتی برخی کشورها

• عدم تمرکز بر انجام اقدامات پیشگیرانه در استان‌های مسیر ترانزیت

آثار و پیامدهای گسترش مواد مخدر برای ایران عبارت‌اند از:

• تبدیل موضوع مواد مخدر به تهدید امنیتی و مؤثر در ناامنی‌های اجتماعی

• افزایش ناهنجاری‌های اجتماعی و مفاسد و جرائم مرتبط با موضوع مواد مخدر در جامعه و آثار و پیامدهای آن (مانند: قتل، گروگان‌گیری، شرارت، طلاق، فساد اخلاقی، قاچاق کالا، پول‌شویی و مفاسد اقتصادی)

• تغییر الگوی مصرف از مواد مخدر سنتی به شیمیایی و تولید و توزیع گسترده مواد مخدر صنعتی (شیمیایی)

• پیامدهای ناخواسته از اجرای قانون تشدید مجازات مجرمان مواد مخدر (حبس، اعدام) در جامعه، خانواده و سازمان‌های حقوق بشری

- ایجاد هزینه‌های مادی و معنوی فردی، اجتماعی، مقابله، مهار، پیشگیری، درمان و مبارزه با ترانزیت و هزینه‌های انسداد، استحکام و کنترل مرزها
- تهدید حوزه سلامت جامعه و گسترش انواع بیماری‌ها
- بسترسازی برای آلودگی مالی عوامل محلی، مرزی و همکاری با شبکه‌ها و باندهای قاچاق مواد مخدر به منظور تسهیل در ورود و ترانزیت مواد مخدر
- روند قانون‌گذاری و مبارزه با مواد مخدر در ایران

الف - قبل از انقلاب اسلامی

مبارزه با پدیده مواد مخدر قبل از انقلاب اسلامی (از سال ۱۲۸۹ الی ۱۳۵۷) به مدت ۶۸ سال فاقد استراتژی مشخص و سیاست مدون بلند مدت بوده و اقدامات و برنامه‌ها متأثر از نگرش و سیاست دولت‌های وقت بوده و تصویب ۵۲ قانون و تصویب‌نامه و آیین‌نامه در طول این سال‌ها عمدتاً در اثر فشارهای بین‌المللی و اوضاع داخلی صورت گرفته است. پس از کنفرانس شانگهای، در سال ۱۹۱۰ میلادی اولین قانون مدون به نام قانون تحدید تریاک توسط مجلس شورای ملی به تصویب رسید. در این قانون هیچ‌گونه محدودیتی برای کشت خشخاش و تولید تریاک پیش بینی نشده و برای هر مثقال تریاک ۳۰۰ دینار مالیات وضع شده است. با شروع قاچاق کوکائین و مرفین، قانون منع واردات مواد مخدر ایران در سال ۱۳۰۱ وضع گردید و در اثر فشارهای بین‌المللی و محکوم کردن ایران در جامعه ملل، در تیرماه ۱۳۰۷ قانون انحصار دولتی تریاک در ۱۶ ماده تصویب و کشت خشخاش تحت نظارت دولت قرار گرفت و موسسه‌ای به نام موسسه انحصار دولتی تأسیس شد. علی‌رغم اقدامات انجام شده، صادرات تریاک سیر صعودی داشته و میزان آن از ۲۹۱۵۳۹ کیلوگرم در سال ۱۳۰۸ به ۴۴۸۳۶۲ کیلوگرم در سال ۱۳۱۷ افزایش یافت. در سال ۱۳۱۲ قانون مجازات مرتکبین قاچاق مواد مخدر به تصویب رسید و در سال ۱۳۱۷ تصویب‌نامه منع کشت خشخاش در ۳۲ منطقه از ایران به موردا اجرا گذاشته شد. در اثر فشارهای بین‌المللی و واکنش‌های داخلی، دولت ایران، رسماً در سال ۱۳۲۴ لایحه الحاق بدون قید و شرط ایران به قرارداد بین‌المللی تریاک را به مجلس برده و با تصویب آن، تصویب‌نامه منع کشت خشخاش و مبارزه با قاچاق و درمان معتادان را به امضا رسانید. این قانون با روی کار آمدن دولت عبدالحسین هژیر در سال ۱۳۲۶ ملغی و کشت خشخاش قانونی و مجاز اعلام گردید. دوباره در سال ۱۳۳۱ قانون منع تهیه و خرید و فروش مواد مخدر و مشروبات الکلی به تصویب مجلس رسید. در آبان ۱۳۳۴ قانون منع کشت خشخاش و استعمال تریاک نیز به تصویب رسیده که در ماده ۱۳ آیین‌نامه اجرایی آن، سازمان مبارزه با تریاک پیش بینی گردید. در همین سال، تولید مواد مخدر در ایران ۹۰۰ تن گزارش شده که از این میزان ۱۰۰ تن صادر و ۸۰۰ تن در داخل مصرف گردیده است. با تصویب این قانون به مدت ۱۳ سال فعالیت گسترده علیه تولید، قاچاق و سوء مصرف مواد مخدر در ایران انجام گرفته است، علی‌رغم موفقیت‌های ظاهری و تعریف و تمجید سازمان‌های بین‌المللی، در یک چرخش سریع در سال ۱۳۴۷، قانون اجازه کشت خشخاش و صدور تریاک به تصویب مجلس شورای ملی رسید و همه ساله با تصویب هیات وزیران، بخشی از زمین‌های زراعی به کشت خشخاش اختصاص داده شد. در این سال‌ها انحصار قاچاق مواد مخدر در اختیار دربار پهلوی قرار گرفته، اعتیاد و تبعات سوء ناشی از آن گسترش یافت و این وضعیت تا پیروزی انقلاب اسلامی ادامه پیدا کرد (رحمدل، ۱۳۸۲).

ب - بعد از انقلاب اسلامی

پیروزی انقلاب اسلامی مردم ایران در بهمن ۱۳۵۷ و تشکیل جمهوری اسلامی، نقطه عطفی در تاریخ مبارزه با پدیده مواد مخدر در ایران و جهان محسوب می‌گردد. علی‌رغم ضرورت ایجاد تحولات و دگرگونی‌هایی در بخش‌های مهم کشور در ابعاد سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی و تهاجم رژیم عراق در شهریور ۱۳۵۹ و تحمیل جنگ تمام عیار ۸ ساله، موضوع مواد مخدر از اولویت خارج نشد و قانون و مقررات و ساختار سازمان مبارزه با مواد مخدر مورد بازنگری قرار گرفت. در تاریخ ۱۳۵۹/۳/۱۹ قانون تشدید مجازات مرتکبین جرائم مواد مخدر و اقدامات تأمینی، درمانی و اشتغال معاندان، به تصویب شورای انقلاب اسلامی رسید و عملاً به کار فروش تریاک به معاندان توسط دولت خاتمه داده شد و کشت خشخاش ممنوع و مصرف مواد مخدر جرم تلقی گردید. از سال ۱۳۶۵ مسئولیت مبارزه با مواد مخدر ب ه کمیته انقلاب اسلامی واگذار گردید و ای ن نهاد انتظامی، سلسله اقدامات، عملیات و طرح‌های مبارزه با قاچاق مواد مخدر و ترانزیت مواد از طریق ایران را در دستور کار قرار داد و در مجموع با توجه به شرایط پس از انقلاب اسلامی، جنگ تحمیلی و قاطعیت و سرعت عمل دادگاه‌ها و اقدامات مسلحانه کمیته‌های انقلاب اسلامی، تلاش‌های انجام شده در ای ن مقطع تا حدودی بازدارنده و مؤثر بود. سوم آذر ۱۳۶۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام، قانون مبارزه با مواد مخدر را تصویب کرد و به موجب ماده ۳۳ این قانون، ستاد مبارزه با مواد مخدر ب ه ریاست نخست‌وزیر و با عضویت ۸ وزارتخانه و سازمان، تشکیل گردید و مبارزه با مواد مخدر وارد مرحله دیگری شد. شدت عمل، مجازات‌های سنگین (اعدام) و حبس‌های طولانی، از ویژگی‌های این قانون بود (رحمدل، ۱۳۸۲).

• ترانزیت مواد مخدر از ایران

هلال طلائی اصطلاحی در اشاره به یکی از مناطق تولیدکننده اصلی تریاک در آسیا می‌باشد. این منطقه به خاطر شباهت با هلال ماه به این نام خوانده می‌شود. هلال طلائی شامل مناطق کوهستانی سه کشور افغانستان، پاکستان و ایران است. در سال ۱۹۹۱، افغانستان بزرگ‌ترین تولیدکننده تریاک در جهان بود و بعد از آن میانمار که بخشی از مثلث طلائی می‌باشد. هلال طلائی سابقه بسیار طولانی‌تر از مثلث طلائی در تولید تریاک دارد. هلال طلائی در دهه هفتاد قرن ۲۰ توسعه یافت در حالی که مثلث طلائی از دهه پنجاه شروع به کار کرد.

شیوع سوء مصرف هروئین در شرق آفریقا، افزایش مصرف کوکائین در غرب آفریقا و جنوب آمریکا، رشد و گسترش سریع تولید و سوء مصرف مواد مخدر صناعی در خاورمیانه و جنوب شرق آسیا از جمله بحران‌های نوظهور به شمار می‌آیند. قاچاق مواد مخدر در کنار بحران هسته‌ای، بحران جمعیت و بحران محیط زیست یکی از چهار بحران عمده قرن بیست و یکم لقب گرفته است. همسایگی ایران با بزرگ‌ترین تولیدکننده تریاک در جهان (افغانستان) و قرار گرفتن در مسیر بازار مصرف این مواد (اروپا و آمریکای شمالی) عامل مهمی در امنیت مرزهای کشور به طور عام و امنیت مرزهای جنوب شرقی به طور خاص است (زرقانی، ۱۳۸۵: ۱۸۵).

بر اساس گزارش سازمان ملل حدود ۸۵ درصد تریاک جهان در افغانستان تولید می‌شود. همچنین افغانستان ۷۰ درصد از مواد مخدر دنیا را تأمین می‌کند. تغییر و تحولات سیاسی افغانستان نیز تأثیری بر روند تولید مواد مخدر در این کشور نداشته است. چه در زمانی که کمونیست‌ها قدرت را در افغانستان در دست داشتند و چه در زمانی که

مجاهدین قدرت را به دست گرفتند و چه در زمانی که طالبان قدرت را در دست داشتند و چه اکنون که افغانستان در دست قدرت‌های غربی است و دولتی مرکزی مسند امور را در دست دارد، تولید مواد مخدر در افغانستان وجود داشته و از قضا روز به روز در حال افزایش بوده است. تمامی کشورهایی که در مسیر ترانزیت مواد مخدر تولیدی منطقه هلال طلایی به بازارهای مصرف قرار دارند، همواره در خطر سرریز، توزیع و مصرف مواد مخدر هستند. این کشورها، در نتیجه این فرایند مخوف هزینه‌های هنگفتی را از نظر اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی متحمل می‌شوند و سرمایه‌های اجتماعی در آن‌ها، رو به زوال و روند رشد و توسعه پایدار در این مناطق با کندی مواجه است.

مهم‌ترین مسیرهای جهانی ترانزیت هرویین با مبدأ آسیایی عبارت‌اند از:

۱. مسیر بالکان، شامل: افغانستان، ایران، ترکیه، جنوب اروپا، سایر کشورهای اروپایی...
۲. مسیر شمال، شامل: افغانستان، آسیای میانه، روسیه، شرق اروپا
۳. مسیر شمال بالکان، شامل: افغانستان، ایران، قفقاز و جنوب اروپا
۴. به طور مستقیم از پاکستان به غرب و اروپای مرکزی
۵. از طریق آفریقا به اروپای غربی و مرکزی
۶. به طور مستقیم از جنوب و جنوب شرق آسیا به غرب و اروپای مرکزی
۷. از طریق خاورمیانه و خلیج فارس به غرب و اروپای مرکزی
۸. به طور مستقیم از هند به غرب و اروپای مرکزی

بخش عمده مواد مخدری که وارد ایران می‌شود، از افغانستان می‌آید. این در حالی است که آمریکایی‌ها، اروپایی‌ها، ناتو و به طور کلی غرب در افغانستان، اساساً به دنبال مقابله با مواد مخدر نیستند و سهم این کشورها در مبارزه با قاچاق مواد مخدر بسیار اندک است. این یعنی ایران چندین دهه است در این عرصه تک و تنهاست (امیر خیزی، ۱۳۸۵). افغانستان از اوایل قرن بیست و یکم تاکنون بزرگ‌ترین تولیدکننده تریاک دنیا بوده است. این در حالی است که این کشور در اوایل دهه ۱۹۸۰ خشخاش را در ابعاد بسیار محدود و تنها برای مصارف داخلی کشت می‌کرد. افغانستان به‌رغم ۳۰ سال جنگ، هر ساله میزان کشت خشخاش خود را افزایش داده و شاهد ساخت آزمایشگاه‌های آماده‌سازی هرویین بوده است. سؤال این جاست که چه ارتباطی میان جنگ در این کشور و کشت خشخاش وجود دارد.

ایران در مرزهای شرقی خود درگیر جنگی دائمی با قاچاقچیان افغانستانی و پاکستانی است. در این میان، استان سیستان و بلوچستان بیش‌ترین درگیری را با قاچاقچیان دارد. این استان، ۹۰۰ کیلومتر با پاکستان و ۳۰۰ کیلومتر با افغانستان مرز مشترک دارد. از آنجایی که این دو کشور خیلی به امنیت مرزهایشان اهمیت نمی‌دهند، همه بار مسئولیت دفاع از این مرزها به عهده مقامات ایرانی است.

بر اساس آخرین گزارش هیئت کنترل بین‌المللی مواد مخدر، حدود ۳۵ درصد از هرویین قاچاق شده از افغانستان از ایران می‌گذرد که برای مصرف داخلی و صادرات به بازارهای بین‌المللی است. بنا به آمار ارائه شده توسط خود ایران

به دفتر جرم و مواد مخدر سازمان ملل متحد^۱، کشف و ضبط هروئین به طور قابل توجهی از بیش از ۲۳ تن از سال ۲۰۱۲ به حدود ۱۰,۲ تن در سال ۲۰۱۱ کاهش یافته است. در پنج ماه اول سال ۲۰۱۳، رهگیری ها بیش از سال ۲۰۱۲ بوده است. به نظر می رسد که میزان کشف و ضبط تریاک خام ثابت باقی مانده است، با این حال؛ میزان کشف و ضبط «متامفتامین» همچنان رو به افزایش است. به گزارش ستاد مبارزه با مواد مخدر ایران، مقامات ایران تقریباً ۲/۳۶ تن «متامفتامین» در پنج ماه اول سال ۲۰۱۳ مصادره کرده اند که این افزایش شش برابر سال ۲۰۰۹ بود (سرانجام، ۱۳۷۴).

اگرچه مبارزه با مواد مخدر در طول مرزهای شرقی کشور با افغانستان و پاکستان زیاد است، کاوش های مشترک با همکاران بین المللی کم است. مقامات ایرانی برای افزایش همکاری های بین المللی در جهت کاهش قاچاق مواد مخدر در منطقه در راستای منافع عمومی ابراز علاقه کرده اند. دفتر مبارزه با جرم و مواد مخدر سازمان ملل طرح های همکاری بین ایران و همسایگان خود به ویژه «پاکستان» و «افغانستان» را تسهیل کرده است. برخی از تحقیقات مشترک ایران و پاکستان در سال ۲۰۱۳ منجر به کشف و ضبط مقادیری از مواد مخدر شد. ایالات متحده هیچ موافقت نامه دوجانبه ای با ایران در مسائل مربوط به کنترل مواد مخدر ندارد، اما همکاری های منطقه ای از جمله بهره گیری از حمایت دفتر مبارزه با جرم و مواد مخدر سازمان ملل را تشویق می کند (سرانجام، ۱۳۷۴).

ورود گردشگران خارجی و وقوع جرم

صنعت گردشگری در دهه های اخیر به یکی از جذاب ترین اهداف سرمایه گذاری مبدل گردیده است. طبق تعریف، گردشگری به مجموعه فعالیت های فرد یا افرادی که به مکانی غری از مکان عادی زندگی خود مسافرت و حداقل یک شب و حداکثر یک سال در آنجا اقامت می کنند و هدف از مسافرت آنان نزی گذراندن اوقات فراغت است، اطلاق شده و کسانی که شامل این تعریف می شوند نیز گردشگر نامیده می شوند (حیدری چپانه، ۱۳۸۹). مطالعات گوناگونی اثرات مثبت گردشگری بر رشد پایدار اقتصادی (لی و چنگ، ۲۰۰۸)، کیفیت زندگی (عارف، ۲۰۱۱)، توسعه انسانی (جعفری صمیمی و خبره، ۱۳۹۲)، توسعه کارآفرینی (اربابیان و همکاران، ۱۳۹۳) و... را نشان داده اند. در بسیاری از کشورها، گردشگری منبع قابل توجهی از درآمد و ارز به شمار می آید. بر اساس آمارهای موجود، صنعت گردشگری در سال ۲۰۱۰ حدود ۱۰ درصد از تولید ناخالص داخلی در برخی از کشورهای ناحیه یورو را به خود اختصاص داده است (آلتینداگ، ۲۰۱۴). کشور ایران نیز با جذب حدود ۳/۵ میلیون گردشگر بین المللی در سال ۲۰۱۳، پس از کشورهای عربستان سعودی، امارات متحده عربی و مصر، رتبه چهارم از لحاظ جذب گردشگر در منطقه خاورمیانه را به خود اختصاص داده است (گزارش سالانه سازمان جهانی گردشگری، ۲۰۱۳) که نشان می دهد صنعت گردشگری در ایران بیش از سال های گذشته مورد توجه سیاست گذاران اقتصادی قرار گرفته است.

از سوی دیگر جرم پدیده ای است که همواره توسط رسانه ها مطرح بوده و به علت ماهیت آن و تأثیری که بر زندگی افراد می گذارد به آسانی توسط آحاد جامعه قابل درک است. ماده دوم قانون مجازات اسلامی مصوب

^۱. UNODC

سال ۱۳۷۰ جرم را این‌گونه تعریف می‌کند: «هر فعل یا ترک فعلی که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد». وقوع جرائم در جامعه علاوه بر پیامدهای مخرب اجتماعی و فرهنگی بر فعالیت‌های اقتصادی نزی تأثیری منفی دارد. برخی محققان اثر وقوع جرائم در جامعه را به مانند اثر مالیات در اقتصاد توصیف می‌کنند که مانع از سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی می‌گردد (دوتو و اوترانتو، ۲۰۱۰). به این معنا که ماهیت جرم به گونه‌ای است که می‌تواند باعث کم رنگ شدن پیامدهای نیکوکاری و پیوندهای اجتماعی در جامعه گردد.

توسعه گردشگری در هر کشور اغلب پیامدهای مثبتی از قبیل بهبود فضای کسب و کار، توسعه زیرساخت‌ها، ایجاد اشتغال در بخش‌های عمرانی و خدماتی و توسعه اماکن گردشگری را در پی دارد اما در عین حال می‌تواند تبعاتی منفی مانند: کار اجباری کودکان، از دست دادن هویت‌های بومی و محلی، وقوع جرائم و... را نیز به همراه داشته باشد (داسویل، ۱۳۷۸: ۴۵). مباحث مربوط به جرایم و ایمنی در مقاصد گردشگری، تأثیر مستقیمی بر رفتار و تجارب گردشگران و در نهایت صنعت گردشگری در هر کشور دارد. از آنجایی که مناطق گردشگری نقاط مستعدی برای وقوع انواع جرایم به شمار می‌روند. حسن شهرت هر کشور در مقابله با جرایم و تامین امنیت گردشگران، مهم‌ترین پیش‌نیاز برای رشد گردشگری در آن کشور به حساب می‌آید (گلنسن و پیک، ۲۰۰۴). این در حالی است که بسیاری از مردم در هنگام انتخاب مقصد گردشگری خود، توجه لازم را به مسئله جرم و تبعات آن نداشته (برانت و همکاران، ۲۰۰۰) و ترجیح می‌دهند در ایام سفر به این مسئله فکر نکنند (داسویل، ۱۳۷۸: ۴۵).

مناطق گردشگری از دیرباز هدف وقوع جرایم و انواع خشونت بوده (شیپلر و همکاران، ۱۹۹۶) و بررسی اثرات منفی وقوع جرم بر اقتصاد مقاصد گردشگری (اندرز و همکاران، ۱۹۹۲) و نیز تقاضا برای ورود گردشگر (پیزام، ۱۹۹۹) اغلب مورد توجه محققین قرار گرفته است. بر اساس ویت (۱۹۹۱) اثرات صنعت گردشگری بر جوامع فراتر از تأثیر آن بر تعداد جذب گردشگر داخلی و بین‌المللی است. در حقیقت تنوع کالاها، خدمات، ارزش افزوده و حتی جناح‌های سیاسی درگیر با صنعت گردشگری به گونه‌ای است که سنجش دقیق اثرات اقتصادی - اجتماعی آن را با دشواری روبه رو کرده است. با وجود آن که نظریه‌ها و تحقیقات محدودی در تشریح ارتباط میان جذب گردشگر و وقوع جرم در دسترس است، توجه این ارتباط از چند نظر قابل تصور است. دیدگاه اول بر تأثیر منفی جرایم بر تقاضا برای ورود گردشگر و اقتصاد مقاصد گردشگری استوار است و دیدگاه دوم اثر گردشگری بر میزان جرایم را مدنظر قرار می‌دهد (کراچ، ۱۹۹۴). یکی دیگر از این دیدگاه‌ها رفتارهای مجرمانه را فعالیتی عادی برای مجرمان به حساب می‌آورد و به کارگیری هرچه بیشتر ماموران اجرای قانون را کلید به حداقل رساندن وقوع جرایم در مناطق گردشگری می‌داند (شیپلر و همکاران، ۱۹۹۶). دیدگاه دیگر نیز به نقش مکان‌هایی که در آنها امکان وقوع جرم بیشتر است، توجه دارد (کراتس، ۱۹۹۶). رایان (۱۹۹۳) در توجیه رابطه بین گردشگری و وقوع جرایم، پنج فرضیه را به این ترتیب طبقه‌بندی کرده است: ۱- گردشگران قربانیان تصادفی جرایم هستند و حضور گردشگر عامل رشد جرایم در مناطق گردشگری نیست ۲- فعالیت‌های مجرمانه به علت ماهیت اماکن گردشگری است و ساکنین بومی و گردشگران هر دو از قربانیان جرایم هستند ۳- به این دلیل که گردشگران اغلب قربانیان آسان‌تری هستند، حضور گردشگر عامل رشد جرایم است.

۴- شدت و نوع جرایم در مناطق گردشگری با نوع تقاضای کالاها و خدمات گردشگران رابطه مستقیمی دارد ۵- به دلایل مذهبی و سیاسی، گردشگران و اماکن گردشگری اغلب اهداف مشخصی برای فعالیت‌های تروریستی به شمار می‌آیند.

گردشگری یک فعالیت انسانی است که نسبت به جرم حساس بوده و به طور متناوب نسبت به آن واکنش نشان می‌دهد. ماهیت جرم خیز مناطق گردشگری، جذب تعداد زیادی از افراد شامل مجرمان و قربانیان و نیز ترغیب افراد به انجام فعالیت‌ها و رفتارهای خشونت

۶- آمیز و ضداجتماعی از علل نرخ بالای جرایم در مناطق گردشگری به شمار می‌آیند. سهولت دسترسی به تفریحات در مناطق گردشگری نیز می‌تواند از دلایل همبستگی ورود گردشگر و رشد جرایم باشد، زیرا که برخی تفریحات گاهی به عنوان راهی برای تخلیه روحی خشونت‌آمیز و خصمانه به کار می‌روند. در همین رابطه پریدوکس عنوان می‌دارد که توسعه یک محل گردشگری به عنوان مقصدی برای تفریحات با زمینه‌های خشونت‌آمیز می‌تواند منجر به افزایش نرخ جرایم گردد و پیزام و منسفیلد (۱۹۹۶) نیز عقیده دارند که توسعه گردشگری اغلب با افزایش انواع مختلفی از جرایم در ارتباط است.

اما چگونه حضور گردشگران میزان جرایم را افزایش می‌دهد؟ فوجی و ماک (۱۹۸۰) در این رابطه دلایلی چون حمل اشیاء گرانبها و پول توسط گردشگران، برنامه‌ریزی نامناسب موسسات گردشگری و تغییر محیط بومی در اثر حضور گردشگران را مطرح نموده‌اند. برخی دیگر از محققان با بررسی معایب توسعه گردشگری در سطح محلی، به ناتوانی سیستم حمل و نقل در مقابله با هجوم فصلی جمعیت و هم‌چنین ناتوانی خدمات عمومی از جمله خدمات نیروی پلیس برای مقابله با فشارهای مقطعی افزایش جمعیت در هنگام هجوم گردشگران اشاره داشته‌اند (مورفی، ۲۰۱۳). به همین دلیل دور از انتظار نیست چنین مناطقی به علت خدمات ضعیف نیروی پلیس، گردش مالی زیاد و حجم بالای مسافر به صورت بالقوه مناطق بهتری برای اعمال مجرمانه و پنهان ماندن از دید مانوران قانون باشند. نتایج برخی از مطالعات تجربی انجام شده نیز بر همین موضوع دلالت دارند (فوجی و ماک، ۱۹۸۰). دیدگاهی دیگر به نقش نهادهای اجتماعی در کاهش نرخ وقوع جرایم اشاره دارد. بر اساس این دیدگاه، جوامعی که در آن‌ها نهادهایی مانند سازمان‌های گردشگری و آژانس‌های مسافرتی همگام با نیروی پلیس بخشی از مسئولیت برقراری نظم و هنجارهای اجتماعی را بر دوش می‌کند، در درازمدت نرخ پایین‌تری از وقوع جرایم مرتبط با گردشگری را تجربه می‌کنند (مزنر و روزنفیلد، ۲۰۰۱). زیرا این نهادها می‌توانند از طریق خلق فرصت‌های شغلی و تقویت نیروی پلیس از مناطق گردشگری محافظت بیشتری به عمل آورند (عباسی و دیگران، ۱۳۹۱).

شواهد دیگر حاکی از آن است که الگوهای وقوع جرم در جامعه اغلب مرتبط با ماهیت گردشگری، وسعت مناطق هدف، فصول هجوم گردشگر و تنوع فرهنگ و رفتارهای گردشگران است (اوجونگ و بسی، ۲۰۱۲). برخی مطالعات دیگر نیز همبستگی مثبتی بین گردشگری و جرایم مربوط به رانندگی (گومز، ۱۹۷۲) و سرقت از اماکن مسکونی (استنگلند، ۱۹۹۸) را گزارش نموده‌اند. هم‌چنین انواع مختلفی از جرایم جنایی از قبیل حملات فردی، تجاوز به عنف و قتل علیه گردشگران خارجی وجود دارد که وقوع هر یک از آن‌ها می‌تواند اثری منفی در نگرش افکار عمومی را در پی داشته باشد. اگرچه نرخ وقوع چنین رویدادهایی اغلب بسیار پایین‌تر از جرمی نظیر کیف

قاپی و سرقت است، اما پوشش رسانه‌ای در رابطه با این جرایم به گونه‌ای است که موجب می‌شود بیش از جرایم دیگر مورد در کانون توجه افکار عمومی قرار گیرند (عباسی و دیگران، ۱۳۹۱).

از آنجا که گردشگران با ریشه‌های اجتماعی و فرهنگی متنوع، به دنبال تفریحات با زمینه‌های مختلف در مقاصد گردشگری‌اند (جادرسیچ، ۲۰۱۰)، می‌تواند گفت که زمینه‌های فرهنگی گردشگران نیز در وقوع جرم مؤثر است. شواهدی از این دست نشان می‌دهند که گردشگران بیشتر از ساکنین بومی در مقابل جرایم آسیب‌پذیر هستند- (پیرس، ۱۹۸۲). امنیت مناطق گردشگری، عامل مهم دیگری است که تقاضا برای گردشگری را تحت تأثیر قرار می‌دهد. هم‌چنین تروریسم، جنگ و یا فعالیت‌های مجرمانه عوامل تعیین‌کننده‌ای در انتخاب مقاصد گردشگری افراد به شمار می‌آید. در مجموع محققین اتفاق نظر دارند که بالا رفتن خطر وقوع جرایم علیه گردشگران در یک مقصد گردشگری، اثری منفی بر حسن شهرت آن منطقه داشته و موجب کاهش تقاضا برای ورود به آن منطقه می‌شود (کوزاک و همکاران، ۲۰۰۷). با عنایت به مبانی ذکر شده می‌توان انتظار داشت کشورها با نرخ بالاتری از جرایم، حجم کمتری از گردشگرهای خارجی را جذب کند.

چنانچه سیاست‌های توسعه‌ی جهانگردی به‌خوبی برنامه‌ریزی و ساماندهی شوند می‌توانند راهی برای آشنایی مردم کشور با نحوه‌ی زندگی سایر ملل، عقاید، آداب، عادات، سنن و خلاصه فرهنگ‌ها و خرده‌فرهنگ‌های دیگر کشورها باشند. در این فرآیند با ایجاد امکان مبادلات فرهنگی و تعامل‌های اجتماعی، زمینه‌هایی به وجود می‌آید که به وسعت نظر و بسط حوزه‌ی دید مردم منجر می‌شود و تجارب فرهنگی مردم کشور را غنی می‌سازد. از این طریق برای مردم کشور ما نیز این امکان فراهم می‌آید تا ارزشهای مثبت فرهنگی خویش را به جهانیان انتقال دهند. البته هم‌زمان با آثار مثبت فرهنگی و اجتماعی، توسعه‌ی صنعت جهانگردی می‌تواند آثار تخریبی و منفی نیز در پی داشته باشد.

یکی از محققین به نام باتلر، سیر تکاملی نظام توریسم را در نموداری مصور ساخته است. به نظر او این چرخه‌ی تکاملی از مرحله‌ی کشف شروع می‌شود و روبه‌پیشرفت می‌گذارد ولی چنانچه به موقع در مورد پیش‌گیری از آثار منفی آن اقدام نشود، به سقوط منتهی می‌گردد. در مرحله‌ی اکتشاف، ابتدا تعداد گردشگران محدود است. جهانگردان به طور انفرادی برنامه‌ی مسافرتشان را تنظیم می‌کنند. معمولاً به زبان مردم محل آشنا هستند. ساکنین کشور میزبان روابط دوستانه‌ای با آنها برقرار می‌کنند و ورود جهانگردان را به عنوان پنجره‌ای به جهان خارج تلقی می‌کنند و از مراوده‌ی با آنان لذت می‌برند. در مرحله‌ی مشارکت، تعداد گردشگران اضافه می‌شود. مردم از اثرات مثبت این افزایش، منتفع می‌شوند. در موارد زیادی خود مردم برای گردشگران تسهیلات رفاهی فراهم می‌کنند و حتی اتاق خانه‌های خود را به آنان اجاره می‌دهند و رابطه بین میهمان و میزبان، هنوز هماهنگ و خوب است. به موازات رشد توریسم رفتار و طرز برخورد مردم نسبت به گردشگران تغییر می‌کند. در مرحله‌ی توسعه کم‌کم سرمایه‌گذاران خارجی (غیر بومی) به منطقه رو می‌آورند. شکل و فضای منطقه عوض می‌شود و تغییرات زیادی پدید می‌آید. رابطه‌ی ساکنین و گردشگرها کم می‌شود. در مرحله‌ی تثبیت، درآمد سرانه‌ای که از هر گردشگر عاید می‌شود روبه‌کاهش می‌گذارد. منطقه به حداکثر بهره‌برداری از ظرفیتش می‌رسد. مشکلات اجتماعی و فرهنگی ظهور می‌کند. سرمایه‌گذاران خارجی شروع به بازگشت می‌کنند و این اجبار پیش می‌آید

که از هتل‌ها و تسهیلات ایجادشده، استفاده‌های دیگری به عمل آید(مثلاً، تبدیل به خانه سالمندان شود). وضع منطقه رو به افول می‌گذارد و چنانچه تجدید حیاتی صورت نگیرد و بدیل‌هایی برای استفاده از امکانات گردشگری ایجاد نشود کم‌کم خاطرهای از دوران شکوفایی در اذهان باقی می‌ماند.

برخی از محققان به ارتباط بین توسعه‌ی توریسم و افزایش جرم و جنایت اندیشیده‌اند و در این زمینه تحقیقاتی انجام داده‌اند. نتیجه‌ی برخی از این تحقیقات حاکی از آن است که در فصول گردشگری در بعضی از مناطق، جرم و جنایت افزایش می‌یابد. در کشورهای حوزه مدیترانه هم‌اکنون ضرب‌المثل معروفی در بین مردم رواج یافته است که مفهوم آن چنین است: جوانان موتورسوار کیف گردشگران را از روی شانه‌ی آن‌ها می‌زنند.

در پاریس، در فصول گردشگری، تعداد جیب‌برها افزایش می‌یابد. البته کسانی که به جیبشان دستبرد زده می‌شود فقط گردشگران نبوده بلکه سایر مردم از این بلا در امان نمی‌مانند. گاهی هم دیده شده که خود گردشگران دست به عمل خلاف زده و مرتکب جرم می‌شوند. در نشریه ایندپندنت^۱ مورخ چهارم ژوئیه سال ۱۹۸۹ چنین درج شده که پنج نفر گردشگر از اهالی برایتون، پس از قتل یک راننده تاکسی دستگیر شدند. هم‌چنین در همان سال، مستی‌های گردشگران انگلیسی در کشور اسپانیا مشکلاتی را پدید آورد که منجر به دخالت مقام‌های رسمی و مسافرت یک وزیر انگلیسی به اسپانیا برای حل مسأله شد.

سایر آثار منفی فرهنگی و اجتماعی توسعه‌ی بی‌رویه صنعت جهانگردی را می‌توان به این ترتیب خلاصه کرد:

- تهاجم فرهنگی و تخریب مبانی اعتقادی.

- گسترش آلودگی‌های رفتاری متعارض با هنجارهای متداول در جامعه.

- امکان بروز رفتارهای غضب‌آلود و منزجرانه اهالی نسبت به گردشگران به علت مشاهده‌ی تفاوت‌های طبقاتی، تظاهرات رفتاری و کرداری.

- اثر نامطلوب نمایشی^۲ گردشگران بر مردم کشور.

- ورود بی‌رویه لغت‌های خارجی و اصطلاحات بیگانه به زبان متداول و رایج در کشور.

- امکان تغییر جهت یافتن و از بین رفتن اصالت کارهای هنری و صنایع دستی (به خاطر توجه به سلاقی و سفارشات خاص گردشگران).

- شلوغی و ترافیک درون و برون‌شهری و...

نتیجه‌گیری

جهانگردی صادرات نامرئی خدمات و محصولات است. مثلاً هزینه‌هایی که یک جهانگرد در سرزمین دیگر مصرف می‌کند هزینه غذایی تفریحات، مسکن، حمل و نقل، خرید هدایا، کالاهای بومی که ارزی است. جهانگردی فرآیندی است که سایر بخش‌های اقتصادی دیگر را فعال می‌کند. مثال: توسعه جهانگردی سبب گسترش و توسعه جاده‌ها، فرودگاه‌ها، امکانات بندری، ترمیم، بناهای تاریخی، تجارت و غیره شد. ایجاد فرصت‌های اشتغال به‌گونه‌ای که باید بگویم ایجاد هتل، مراکز جهانگردی سبب جذب کارکنان خدماتی، بهبود کیفیت فرآورده‌های صنعتی، غذایی، صنایع

^۱. Independent

^۲. Demonstration Effect

دستی. جهانگردی به عنوان یک عامل اقتصادی عمده و بسیار مؤثر در سال‌های اخیر مورد توجه فراوان قرار گرفته، از مزایایی که جهانگردی از نقطه نظر اقتصادی دارد، گستردگی زمینه اشتغال در آن است. به لحاظ خصوصیت ویژه جهانگردی که همانا مصرف و گردش پول است برای بسیاری از خدمات و کالاها ایجاد تقاضا می‌شود که همگی موجب پدید آمدن رشد متوازن در اقتصاد در اقشار کشور و پذیرایی جهانگرد است.

۲- اجتماعی

تأثیر دگرگونی شرایط، فرهنگی بر روی جهانگردی واضح است زیرا آمارهای رسمی و اموری که از طرف کارشناسان و متخصصین بخش جهانگردی ابراز می‌شود و مورد توجه قرار گرفته نمایشگر آن است که بعضی متغیرها نظیر سن، جنس، درآمد، میزان تحصیلات نوع زندگی، اموال شخصیه، شغل و غیره بر چگونگی جهانگردی اثر فراوان دارد.

جهانگردی عاملی است برای شناخت تمدن، فرهنگ سرزمین‌ها وقتی که عده‌ای از مردم دیار دیگر اقامتی دارند، با آداب و رسوم آن مردم آشنایی پیدا می‌کنند و خواه ناخواه تحت تأثیر قرار می‌گیرند و قسمتی از این اثرات اجتماعی را با خود حفظ و به سرزمین خود می‌برند و می‌توان گفت جهانگردی است که موجب آشنایی تمدن‌ها با یکدیگر است.

۳- فرهنگی

گرچه فرهنگ از نظر علم مردم شناسی مجموعه‌ای از شناخت‌ها و اعتقادات است، ارزش‌ها و تعلیمات اجتماعی را در بر می‌گیرد ولی به آن اکتفا نکرده و همزمان شیوه‌های رفتاری مردم را شامل می‌شود. جشن‌های مردمی، مراسمی که در موفقیت‌ها و زمان‌های خاصی برگزار می‌شود و یا شرکت در ورزش‌های گوناگون، جزء رفتارهای مردمی است که جهانگردی نیز به‌نوبه خود یکی از شیوه‌های فرهنگی از رفتارهای مردم است که میدان فعالیت آن روز به روز در حال گسترش و تکوین است در پی هر گونه تغییری که در فرهنگ مردمی به وجود می‌آید طبعاً پاره‌ای از عوامل شناخت و آگاهی نیز در بر می‌گیرد که به خوبی می‌توان دگرگونی و تغییر کمی و کیفی در ابعاد جهانگردی را مشاهده نمود. مثلاً کاهش ارزش‌های مذهبی، قومی پاسخگوی نقصان در جهانگردی مذهبی خواهد بود یا بالعکس و یا در کم شدن تعداد نفرات خانواده و وابستگی آن می‌توان به کاهش جهانگردی خانواده پی برده. تجربه جهانگردی از اموری است که نه تنها به پیشرفت فرهنگی منجر می‌شود بلکه سرچشمه فرهنگ است.

۴- بین‌المللی

مسافرت مردم، اقامت در یک سرزمین مسائلی را در سطح مملکت و دولت به وجود می‌آورد که در حد نهای خود با ارتباط سیاسی بین ملت‌ها و برقراری سلسله مقررات بین‌المللی به منظور حفظ حقوق افراد یک سرزمین در یک سرزمین دیگر منتهی می‌شود.

پیوستگی دو ملت با یکدیگر و ارتباطات معنوی اغلب ایجاد در زمینه‌های بسیار مساعد در روابط بین‌المللی می‌نماید. برقراری مجامع و کنفرانس‌های بین‌المللی به‌منظور تبادل افکار و عقاید مسافرت‌های فرهنگی، بازدیدهای دوستانه و بالاخره جمع شدن ملت‌ها به دورهم از نمونه‌های بارز جهانگردی است و عامل پردازش در روابط بین‌الملل و تأمین صلح و امنیت جهانی محسوب می‌گردد. به همین دلیل گفته‌اند جهانگرد، عامل صلح است.

جهانگردی برای توسعه و گسترش به دنیای پر از صلح و آشتی نیاز دارد و خود نیز به ایجاد چنین جهانی کمک می‌کند.

۵- کسب اخبار و اطلاعات

از دیگر اثرات مثبت حضور توریست و صنعت جهانگردی کسب اخبار و اطلاعات مورد نیاز از کشورهای در جهت برنامه‌ریزی دقیق‌تر در نحوه کار و برخورد بین‌الملل با آن کشور می‌باشد که در مصاحبه با مسئولین مربوطه در این خصوص اظهار بی‌اطلاعی نمودند؛ که خود جای تحقیق بیشتر در این خصوص دارد. در خاتمه به شعری از دیوان منسوب به حضرت علی (ع) در مورد فواید گردشگری اشاره می‌کنیم.

• تغرب عن اله وطان فی طلب العلیتفرج هم و اکتساب معیشه

• و سافر فغی الاسخار خمس فوائدو علم و آداب و صحبه ماجد

در جستجوی رشد و تعالی عزیمت اختیار کن، راه سفر را پیشه گیر که سفر ۵ فایده است:

زدودن غم و اندوه، کسب معیشت، تحصیل دانش، آشنایی با اخلاق و آداب ملت‌ها، همنشینی و مصاحبت با اشخاص ارزشمند.

(ب)- اثرات مخفی

۱- جاسوسی

یکی از آثار منفی حضور جهانگرد در کشور را می‌توان جاسوسی در کشور متبوع خود مأمور به جمع‌آوری اخبار پنهان کشور میزبان می‌شود و هدف اصلی آن از حضور به عنوان توریست جاسوسی می‌باشد. این قبیل توریست‌ها قبل از ورود به کشور تحت آموزش سرویس اطلاعاتی قرار گرفته و پس از بازگشت به کشور خود اطلاعات را در اختیار آن‌ها می‌گذارند. از نمونه‌های بارز می‌توان به وجود یک گروه توریست در کویرهای اطراف سمنان اشاره کرد در این خصوص با مسئول دایره جهانگردان اداره کل اتباع مصاحبه که دادن آمار در این خصوص را ممنوع دانستند و آماری ارائه نکردند.

۲- ترویج فرهنگ غرب

دیگر اثر منفی توریست و جهانگرد در کشور ترویج فرهنگ کشورهای بیگانه در کشور می‌باشد که در اجرای این کار کشورهای خارجی سرمایه‌گذاری بسیار زیادی انجام داده و تنها راه شکست جمهوری اسلامی ایران را ترویج فرهنگ غرب و عوض کردن فرهنگ کشور می‌باشد که در این راستا توریست‌ها که به صورت مستقیم با مردم در ارتباط هستند به عنوان یکی از عناصر اصلی ترویج فرهنگ غرب می‌باشند.

۳- انتقال بیماری‌های واگیر

که این کار با آمدن جهانگردان آلوده به میکروب‌ها و ویروس‌های واگیردار به کشور انجام می‌شود. از نمونه‌های بارز آن می‌توان به بیماری و با نام برد که در مردادماه سال جاری در شهرهای قم، تهران، قزوین و دیگر نقاط کشور شیوع پیدا کرده و دلیل آن از سوی کارشناسان افراد پاکستانی و افغانستانی آلوده به این بیماری نام برده است.

۴- جمع‌آوری آشکار

جمع‌آوری آشکار توسط توریست به صورت مصاحبه، پرسش‌نامه، مشاهده می‌باشد. به این صورت که به منظور

عکاسی از بعضی مراکز حساس و مهم کشور، مناظر نزدیک به آن‌ها را بهانه مرده و عکس‌های مختلفی تهیه می‌کنند که بعداً با کنار هم گذاشتن عکس‌ها شکل کلیه مراکز حساس و مهم را تهیه می‌کنند. در برخی مناطق کشور و بیشتر مناطق مرزی با استفاده از پرسشنامه بررسی میزان رضایت مردم منطقه را از دولت کسب و از آن در سیاست‌گذاری‌های کشور متنوع خود در مورد ایران استفاده می‌کنند.

اتباع بیگانه جهت مسافرت به کشور به عنوان توریست یا جهانگرد ابتدا گذرنامه از کشور متبوع خود دریافت می‌کنند و سپس به سفارت‌خانه کشور در کشور متبوعشان مراجعه تا رویداد یا ویزا دریافت کنند ویزا در سفارت‌خانه به صورت شخصی صادر می‌شود. پس برای مسافرت توریست به وسیله آژانس مسافرتی کشور تقاضای سفر به صورت تور داده و با همکاری از آژانس مسافرتی کشور ایران که تحت نظارت اداره کل اتباع خارجه است وارد کشور می‌شود یا اینکه خود شخص توریست به صورت انفرادی برای سیاحت به کشور می‌آید. در کشور ابتدا برنامه سفر مشخص می‌شود و شهرهایی که قصد دیدن از آن‌ها را دارند به اداره کل اتباع داده می‌شود و توسط اداره اتباع خارجه استان‌ها به شهرستان‌های مربوطه اطلاع داده می‌شود.

مسئولین دایره‌های اتباع خارجی مسئولیت نظارت بر تورهای وارد شده به شهرستان را دارند و تحقیقاتی که توسط آن‌ها یا بر عهده آن‌ها انجام می‌گیرد را پیگیری و اعلام می‌نمایند. در طول مدت اقامت در شهرستان‌ها توریست‌ها تحت پوشش تدابیر اطلاعاتی دایره اتباع خارجی می‌باشد و هرگونه مشکل امنیتی - انتظامی توسط آن‌ها پیگیری می‌شود.

تخلفاتی که بر علیه توریست‌ها امکان اعمال آن وجود دارد: توریست‌هایی که وارد کشور می‌شوند احتمال دارد تخلفات زیادی بر علیه آن‌ها اتفاقی افتد شایع‌ترین این تخلفات، سرقت مال و اموال، توهین، مشکلات منکراتی، آدم‌ربایی، گروگان‌گیری می‌باشد.

در خصوص آمار تخلفات با دایره جهانگردی اداره کل اتباع خارجی صحبت که از دادن آمار اتباع و علت را محرمانه بودن آن‌ها اعلام داشتند. شایان‌ذکر است در خصوص جرائمی که بر علیه جهانگردان انجام می‌شود قانون تشدید مجازات شخصی نیز بر آن‌ها اجراء می‌شود.

جرائم و تخلفاتی که توسط جهانگردان در کشور رخ می‌دهد: شایع‌ترین آن‌ها ترویج فرهنگ غرب و عدم رعایت احکام و شئون اسلامی است. از دیگر جرائم جاسوسی است که برخی از جهانگردان هدف اصلی‌شان از ورود به کشور کسب اخبار و اطلاعات محرمانه کشور می‌باشد تا از این طریق امنیت کشور را زیر سؤال ببرند دیگر جرم جمع‌آوری آشکار از سطح کشور است. قاچاق عتیقه جات و اوباش گرمی و بر مستی شبانه از دیگر جرائم می‌باشد.

در خصوص مراجع رسیدگی به جرائم دادگاه‌های کشور مسئول رسیدگی به جرائمی که علیه و توسط جهانگردان صورت می‌گیرد است. در خصوص جرائم جاسوسی و جرائمی که با امنیت کشور در ارتباط است به وزارت اطلاعات داده می‌شود تا در آنجا به آن رسیدگی کند.

امروزه «امنیت» به عنوان مهم‌ترین و زیربنایی‌ترین اصل در تدوین استراتژی توسعه صنعت جهانگردی کشورهای جهان بشمار می‌رود. صنعت ظریف و بسیار پیچیده جهانگردی ارتباط تنگاتنگ با برقراری امنیت همه‌جانبه در

سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی داشته و هرگونه بروز ناامنی و به‌کارگیری خشونت در سطوح مختلف، زیان‌های جبران‌ناپذیری را بر این صنعت وارد می‌سازد. امنیت چیزی جز تفاهم و مشارکت عمومی جمعیت ساکن یک واحد سیاسی برای رسیدن به رفاه نیست. این جمعیت بایستی به سطحی از درجه آگاهی به‌منظور درک موقعیت‌ها و برای ایفای نقش بی‌ضرر بر سرتاسر آن توانایی دولت و ملت جهت حفظ و بهره‌گیری از فرهنگ و ارزش‌هایش افزایش یابد و این همان امنیت ملی است. لذا اگر ما به این نتیجه رسیده‌ایم که توسعه جهانگردی در ایران می‌تواند برای کشور، درآمدزا باشد، اشتغال‌زا باشد از طریق افزایش شغل، مفاسد اجتماعی که در نتیجه بیکاری گریبان گیر جامعه ما شده است را از بین ببرد و از طریق توریست است که درآمد زیاد و امنیت ملی جامعه تأمین می‌شود و بار کاری قوه قضائیه و نیروی انتظامی کم شده و در نتیجه کارایی در این دو بال اجرایی تأمین‌کننده امنیت در هر جامعه بالا رفته و می‌توان گفت ورود توریست بر امنیت کشور نه تنها تأثیر بد نمی‌گذارد بلکه با توجه به مطلب بالا باعث ایجاد امنیت در یک کشور می‌شود. برای مثال می‌توان به کشور یونان اشاره کرد که با جمعیت ۱۰ میلیونی سالانه ۱۲ میلیون توریست دارد که ورود این مقدار توریست باعث ایجاد مراکز بین‌المللی بسیار زیاد در سطح این کشور است که به دلیل داشتن ضامن کشورها در این کشور باعث ایجاد امنیت در آن و عدم حمله احتمالی به آن است.

از دیدگاه جامعه‌شناسان، جرم پدیده‌ای ضداجتماعی است که منجر به اختلال در نظم و امنیت جامعه می‌شود. جرم در تمامی جوامع وجود دارد و در مقاصد گردشگری نیز پدیده‌ای نوظهور نیست. در مواقعی حتی به نظر می‌رسد با توسعه گردشگری، میزان وقوع جرم در مقاصد گردشگری افزایش نیز می‌یابد. در برخی از مواقع نیز با ازدیاد تعداد گردشگران، تعداد جرایم بالا می‌رود.

در سال ۲۰۱۵، ۱۰ شهر از خطرناک‌ترین شهرهای گردشگری جهان از سوی اسکای اسکنر^۱ معرفی شدند. شهر سن پدرو سولا^۲ در هندوراس به دلیل خرید و فروش مواد مخدر و حمل اسلحه توسط گروه‌ها محلی در مقام اول قرار دارد؛ سپس کاراکاس^۳ در ونزوئلا، کیپ تاون^۴ در آفریقای جنوبی، دیترویت^۵ آمریکا، ریودوژانیرو^۶ در برزیل، کالی^۷ در کلمبیا، آکاپولکو^۸ در مکزیک، گواتمالا سیتی^۹ در گواتمالا، کراچی^{۱۰} در پاکستان و بغداد^{۱۱} در عراق در رتبه‌های بعدی قرار دارند. هدف از این رتبه‌بندی‌ها جلوگیری از سفر گردشگر به این مناطق نیست بلکه نوعی هشدار است تا نکات امنیتی در طول سفر بیشتر رعایت شود.

وقوع جرم علیه گردشگران از تفاوت‌های بین گردشگران و ساکنین محلی نشأت می‌گیرد که ممکن است ریشه در فرهنگ جوامع داشته باشد. برای مثال هنجارهای مرتبط با لباس، گفتار و رفتار عواملی است که گاهی منجر به

1. Skyscanner

2. San Pedro Sula

3. Caracas

4. Cape Town

5. Detroit

6. Rio de Janeiro

7. Cali

8. Acapulco

9. Guatemala City

10. Karachi

11. Baghdad

شکل‌گیری تنش بین گردشگران و ساکنین محلی شده و در قالب بزه خود را نشان می‌دهد. عواملی مانند نژاد، انتخاب نوع محل اقامت، سن، ملیت، تنها یا گروهی سفر کردن از دیگر عوامل مؤثر در بزه علیه گردشگران است. افزایش جرم با نوع گردشگری در مقصد نیز مرتبط است. انواع مختلفی از جرایم وجود دارد که می‌تواند علیه گردشگران اتفاق بیفتد. انواع خاصی از این جرائم مانند حمله، تجاوز به عنف و قتل توجهات رسانه‌ها را در مقاصد بیشتر به خود جلب می‌کنند. گاهی خطرات برخی از جرایم برای گردشگر بسیار کم است ولی پوشش خبری رسانه‌ها اثر قابل توجهی بر تعداد بازدیدکنندگان خواهد داشت. برای مثال در سال‌های اخیر، مصر حدود یک میلیارد دلار از درآمدهای گردشگری خود را به دلیل قتل گردشگران توسط افراط‌گرایان اسلامی از دست داده است.

در حقیقت امنیت و عدم وقوع جرم از عوامل کلیدی مؤثر بر تقاضای گردشگر و تصویر مقصد هستند. گردشگران با مشاهده مشخصه‌های خاص در یک مقصد ناامن، ترجیح می‌دهند تا به مقصدی مشابه ولی با امنیت بیشتر سفر کنند. جرایم بی‌اهمیت‌تری نیز مانند جیب‌بری وجود دارند که ممکن است بر صنعت گردشگری تأثیر بسزایی نگذارند ولی قطعاً بر تجربه‌ی گردشگر تأثیرات فراوانی خواهند داشت. ارائه‌ی تصویری ناامن به طور مستقیم و غیرمستقیم بر فرایند تصمیم‌گیری و انتخاب مقصد تأثیر خواهد گذاشت.

بنا بر دلایل متنوعی، گردشگران نسبت به افراد جامعه بیشتر در معرض جرم و جنایت قرار می‌گیرند. ویژگی‌های شخصی و رفتاری خاص گردشگران، آن‌ها را به قربانیان مطلوبی تبدیل می‌کند. برای مثال گردشگران اغلب مبالغ زیادی از پول و اقلام ارزشمند مانند پاسپورت، دوربین و ... حمل می‌کنند. این مورد در کشور ما بسیار بااهمیت است. چرا که گردشگران ناگزیر به حمل پول نقد هستند و نمی‌توانند از کارت‌های اعتباری خود در ایران استفاده کنند. اگرچه تحریم‌های جهانی و ضعف زیرساخت‌های بانکی همیشه دغدغه‌ای برای فعالان این صنعت بوده است اما امید این می‌رود که با برداشته شدن تحریم‌ها، شاهد تحولات مثبت بیشتری در این زمینه باشیم.

علاوه بر این گردشگران به‌طور کلی از بسیاری از اقدامات امنیتی چشم‌پوشی می‌کنند و گاهی خود در فعالیت‌هایی مشارکت می‌کنند یا از قسمت‌هایی از شهر یا منطقه بازدید می‌کنند که ناشناخته است و حتی از نظر خود ساکنین محلی ناامن محسوب می‌شود؛ همین امر آسیب‌پذیری آن‌ها را دوچندان می‌کند. به‌طور کلی بیشتر جرایم در سطح بین‌المللی در گردشگری شامل فحشا، جیب‌بری، قمار، سرقت از محل اقامت، اخاذی و زورگیری در مکان‌های عمومی و حملات تروریستی می‌شود. در بیشتر مواقع گردشگران جرایمی را که علیه آن‌ها صورت می‌گیرد، گزارش نمی‌دهند زیرا در اغلب موارد به سبب برنامه‌های فشرده گردشگری خود قبل از ارائه گزارش جرم، مجبور به ترک مقصد می‌شوند.

بر اساس پژوهشی که در سال ۱۳۸۸ تحت عنوان جرایم علیه گردشگران در مقصدهای گردشگری - مطالعه موردی کلان‌شهر تهران صورت گرفت، بیش‌ترین جرائمی که علیه گردشگران خارجی در کلان‌شهر تهران، یعنی یکی از اصلی‌ترین مقاصد گردشگری کشور، به وقوع می‌پیوندد به ترتیب شامل کیف‌قاپی، سرقت، گروگان‌گیری، اعمال منافعی، عفت، ایراد ضرب و جرح و قتل بوده است. قطعاً این جرایم در استان‌های کشور متفاوت خواهند بود. تمامی قوانین مرتبط با وقوع این جرایم ضمانت اجرایی دارند و توسط مراجع ذی‌صلاح به آن‌ها رسیدگی خواهد شد.

اما دسته دیگری از اقدامات نسبت به گردشگران به وقوع می‌پیوندد که تا به امروز به عنوان جرم از آن‌ها یاد نشده است. اتوبوس‌های گردشگران همراه با راهنما به فروشگاه‌های صنایع دستی می‌رسند، ولی راهنما گردشگران را به فروشگاه‌های خاص هدایت می‌کند که قبلاً با صاحب مغازه بر سر حق کمیسیون خود به توافق رسیده است. این عمل در ماهیت خود اشتباه نیست و در بسیاری از کشورها و مقاصد گردشگری اتفاق می‌افتد ولی در ازای پولی بسیار، صنایع دستی بی‌کیفیت به گردشگر ارائه می‌شود و گاهی گردشگر سه یا چهار برابر بیشتر برای آن هزینه می‌کند. در این‌گونه موارد قوانین و مقرراتی برای گردشگر وجود ندارد تا اعتراض خود را اعلام کند و بعد از بازگشت به کشورش نیز نمی‌تواند چیزی را پیگیری کند. برای مثال در کشور چین، آژانس‌های مسافرتی این کشور برای توره‌های خروجی به مقاصد دیگر به گردشگر ضمانت کتبی می‌دهند تا در صورت بی‌کیفیت و بی‌اصالت بودن صنایع دستی فروخته شده به آن‌ها در مقصد، به گردشگران جریمه پردازند.

متأسفانه تعداد اندکی از راهنمایان گردشگری با انجام اقداماتی این‌چنینی و با درخواست وجه بیشتر از گردشگر برای انجام فعالیتی که در قبال آن حقوق می‌گیرند، به اعمالی دامن می‌زنند که در حقیقت قبل از هر چیز وجهه مقصد گردشگری را مخدوش می‌سازد و از اعتماد گردشگران می‌کاهد.

این اقدامات در نوع خود بسیار کوچک هستند و هیچ‌گاه به عنوان جرم مطرح نخواهند شد زیرا نتایج آن‌ها اختلالی در امنیت ملی ایجاد نخواهند ولی تأثیرات منفی بر گردشگری می‌گذارد. جرایم چه کوچک و چه بزرگ تأثیرات خود را خواهند گذاشت و گردشگر حتی ممکن است با رضایت کامل کشور را ترک کند ولی این اقدامات در بخشی از تجربه‌ی سفر او باقی می‌ماند که بر تبلیغات شفاهی از مقصد ایران تأثیرگذار خواهد بود. نباید فراموش کرد که مهم‌ترین پیش‌شرط موفقیت گردشگری حفظ شهرت مقصد با کنترل جرایم و تامین امنیت گردشگر است. امنیتی که به عهده تک‌تک فعالان گردشگری کشور است.

به نظر می‌رسد با افزایش تعداد گردشگران کشور باید با ایجاد بسترهای فرهنگی، اجتماعی، تکنولوژیکی و بانکداری و بازرگاری در روندهای صلبی و ایجابی موجود، راهکارهای مؤثرتری برای مقابله با بزه علیه گردشگران ارائه داد. این راهکارها می‌توانند از طریق تصویب قوانین حمایتی از گردشگران قربانی بزه و با تسهیل رویه‌های اجرایی آن‌ها عملی شوند.

سفر و گردشگری هرچند پدیده‌ای کهن است، اما انقلاب صنعتی، اختراعات و اکتشافات جدید، افزایش رفاه عمومی و اوقات فراغت انسان‌ها، باعث تغییرات اساسی در نقش، ابعاد و اهمیت آن شده است. امروزه گردشگری از مهم‌ترین فعالیت‌های اقتصادی و در شمار سه صنعت عمده جهان محسوب می‌شود. واژه Tour در بین اغلب ملت‌های دنیا در وصف صنعت مسافرتی استفاده شده است.

توریسم از دیدگاه فرهنگی قدمت زیادی دارد ولی از زاویه اقتصادی پدیده‌ای نسبتاً جدید در مبادلات بین‌المللی است. بر اساس جدیدترین گزارش سازمان جهانی جهانگردی، فرانسه با ۷۵ میلیون نفر بیشترین تعداد گردشگر و آمریکا با ۷۴/۵ میلیارد دلار بالاترین درآمد توریسم را در جهان داشته است. در بین کشورهای مدیترانه، ترکیه در دوره چهارساله اخیر رکورددار بوده است.

استان سیستان و بلوچستان در تاریخچه توسعه گردشگری منطقه‌ای ایران، به‌ویژه در جنوب شرق کشور جایگاه ویژه‌ای دارد. وجود اماکن باستانی همچون شهر سوخته، کوه خواجه، دهانه غلامان، تفتان و غیره در این منطقه توانسته مقبولیتی به عنوان قطب گردشگری را در این منطقه فراهم آورد؛ اما امروزه منطقه سیستان با چالش‌هایی روبروست: عدم وجود امنیت و اتفاقات افتاده شده برای گردشگران خارجی در سال‌های اخیر، عدم امکانات لازم برای پذیرایی از گردشگران داخلی و خارجی، فقدان هتل و امکانات سیاحتی، عدم تبلیغات مؤثر و اطلاع‌رسانی و مشکلاتی دیگر، منطقه سیستان را با شرایط خاصی روبرو کرده است. دوری منطقه از سایر نقاط کشور بخصوص تهران، عدم وجود پرواز مستقیم خارجی از دیگر مسائلی است که منطقه سیستان با آن مواجه است. در عین حال به فرهنگ و آداب‌ورسوم این منطقه که در نوع خود بی‌نظیر می‌باشد، کم‌توجهی شده است. ضریب اشتغال پایین و بیکاری فراوان و شاغل بودن بیشتر مردم به کار و فعالیت‌های غیر تولیدی از دیگر مسائل این منطقه می‌باشد. به رغم وجود این مسائل، استمرار مقبولیت گردشگری این استان در میان بازار تقاضا درخور توجه بوده و اگر پاسخ مناسبی به این تقاضا داده نشود، ادامه روند توسعه به ناهنجاری‌های اجتماعی و اقتصادی منجر می‌شود. متأسفانه تا به حال در مورد چالش‌های گردشگری در مناطق مرزی به‌طور اعم و منطقه سیستان به‌طور اخص کار نشده است و مقاله حاضر برای اولین بار در سطح ملی و به‌طور اخص در منطقه سیستان انجام می‌شود. قدمت تاریخی کشورهای منطقه و وجود جاذبه‌های توریستی فراوان باعث شده تا کشورهای عضو اکو هزینه زیادی برای جلب توریست انجام دهند، اما قرار گرفتن در همسایگی بزرگ‌ترین کانون کشت و تولید مواد مخدر در جهان و قرار گرفتن در مسیر ترانزیت و قاچاق مواد مخدر باعث بالا رفتن رشد اعتیاد و به دنبال آن شکل‌گیری گروه‌ها و باندهای تبهکار در برخی مناطق و شهرها شده و چهره زشتی را در نظر بیننده ترسیم می‌نماید که هم ترس و وحشت مردم، گردشگران و توریست‌ها را به دنبال داشته و هم از این بابت ضربه اقتصادی بالایی را به درآمد کشورهای منطقه که میلیون‌ها دلار هزینه تبلیغاتی جذب توریست و جهانگرد نموده‌اند وارد می‌سازد. به عنوان نمونه، استان هرمزگان، یکی از مناطق توریستی و دارای جاذبه‌های فراوان گردشگری کشور و هم‌جوار با پاکستان از راه دریا، در سال ۸۸ شاهد کشف ۹۵ هزار کیلوگرم انواع مواد مخدر بوده است. همچنین بنا به اظهار سردار علی آخوندی فرمانده نیروی انتظامی استان، در این سال ۲۹۸۵ نفر در این زمینه دستگیر، ۲۱۵ باند ترانزیت مواد مخدر شناسایی و منهدم شده و تعداد ۷۹۸ دستگاه وسیله نقلیه و انواع شناور توقیف گردیدند. بنا بر گزارش‌های موجود سالانه ۳۰ درصد مواد مخدر تولید و توزیع شده در جهان، در ایران کشف می‌شود.

در همین زمینه اسپنتا، رئیس شورای امنیت ملی افغانستان، در نشست بین‌المللی مسئولان عالی امور امنیتی در شهر سوچی فدراسیون روسیه، ضمن انتقاد از عدم مبارزه جدی جامعه جهانی با مواد مخدر، هراس افکنی و مواد مخدر را دو روی یک سکه دانست و گفت میان تولید مواد مخدر و باقی ماندن هراس افکنی در منطقه رابطه مستقیم وجود دارد. قدمت تاریخی کشورهای عضو اکو و دارا بودن اماکن و ابنیه‌های تاریخی فراوان، موقعیت منحصر به فردی را برای این منطقه در سطح جهان موجب شده است، به طوری که باندهای مواد مخدر به گونه‌ای عمل کرده‌اند که اینک سرقت اشیاء و آثار باستانی و تخریب این اماکن در سطح کلان توسط گروه‌های تبهکار و سازمان یافته از جمله دخیل در قاچاق مواد مخدر بر کسی پوشیده نیست. در سطح خرد نیز قاچاقچیان خرده پا و معتادین به مواد مخدر که به دنبال

کسب پول‌های بادآورده برای تهیه مواد مصرفی خود هستند، اقدام به سرقت و تخریب اماکن تاریخی و باستانی منطقه می‌نمایند. همچنین استفاده از این اماکن به عنوان سرپناه توسط معتادین و یا محلی برای مخفی نمودن مواد مخدر از جمله مواردی است که کشورهای منطقه را با چالش در این زمینه روبه رو ساخته و تمایل گردشگران را برای بازدید از این مناطق می‌کاهد.

صنعت جهانگردی طی دهه‌های اخیر رشد چشمگیری داشته است که دلیل آن را می‌توان عواملی چون درآمد و وقت آزاد بیشتر مردم نسبت به گذشته، پائین آمدن سن بازنشستگی، تسهیل رفت‌وآمد بین شهرها و کشورهای مختلف، هم از حیث وسایل نقلیه و هم از لحاظ مقررات راجع به صدور روادید و نظایر آن‌ها جست. این صنعت در بسیاری از کشورها منبع درآمد اصلی برای کشور محسوب می‌شود. برای مثال در کشوری مثل استرالیا در سال ۱۹۹۷ تعداد ۴/۳ میلیون نفر از این کشور دیدن استرالیا شده است، که ۸/۴ درصد نیروی کار این کشور را تشکیل می‌دهند. طبق تخمین‌های موجود تعداد جهانگردان بازدید کننده از استرالیا تا سال ۲۰۰۰ میلادی به ۴/۶ میلیون و تا سال ۲۰۰۷ به ۷/۶ میلیون نفر خواهد رسید. تأثیر مثبت جهانگردی در اقتصاد بسیاری از کشورهای دیگر، مثل انگلستان، آمریکا، ترکیه، مصر، تونس، مراکش، مالزی، تایلند، هنگ کنگ و نظایر آن‌ها حتی از این هم بیشتر است و به طور کلی تخمین زده می‌شود جهانگردی موجب ایجاد ۲۰۴ میلیون شغل و ده درصد تولید داخلی در سطح جهان است و این ارقام همه ساله در حال افزایش می‌باشد. در ایران نیز، به موجب یک پیش بینی، در پایان برنامه سوم توسعه حدود چهار میلیون جهانگرد وارد ایران می‌شوند که از این تعداد حدود دو میلیارد دلار درآمد ملی تحصیل خواهد شد. علیرغم نکات مثبتی که جهانگردی از لحاظ ازدیاد درآمد، ایجاد اشتغال، شناساندن فرهنگ به بیگانگان و نظایر آن‌ها دارد، مثل هر پدیده دیگری، دارای مشکلاتی نیز می‌باشد که از جمله می‌توان به تهدید شدن ارزش‌های اجتماعی و خانوادگی و ازدیاد جرم در جوامع جهانگردپذیر اشاره کرد.

۱- جهانگردان به عنوان قربانیان جرم

تردیدی وجود ندارد که در مناطق دارای جهانگردان زیاد اشخاصی نیز حضور پیدا می‌کنند که از این موقعیت سوءاستفاده کرده و جرائمی را علیه جهانگردان مرتکب شوند. دلایل واضحی برای اینکه جهانگردان، بیش از اشخاص محلی، قربانی جرم واقع شوند وجود دارد. آنان معمولاً مقدار زیادی پول نقد، جواهرات و وسایلی چون دوربین به همراه دارند که سارقین، پس از سرقت آن‌ها، به سهولت بیشتری قادر به فروختنشان می‌باشند. جهانگردان، برای حداکثر استفاده از وقت و امکانات، معمولاً تا دیروقت مشغول گشت‌وگذار بوده و چه بسا محل‌ها و امکانه‌ای بروند که حتی برای اشخاص محلی ناامن محسوب می‌شوند. آنان معمولاً "فرصت و حوصله لازم را برای تعقیب جرایم و مجرمین و حتی اقامه دعوی ندارند. زمینه دیگری که ارتکاب جرم علیه جهانگردان را تقویت می‌کند، برخوردهای بین آنان با اشخاص محلی است، که در ایران نیز نمونه‌هایی از آن مشاهده شده است. این برخورد می‌تواند ناشی از عواملی چون عدم رعایت معیارهای مورد قبول افراد محلی از لحاظ طرز لباس پوشیدن، سخن گفتن یا رفتار کردن باشد، که گاهی باعث مخالفت شدید اشخاص محلی با پدیده جهانگردی و جهانگردان می‌شود. مطابق تحقیقی که در برخی از مناطق آمریکا انجام شده است، اشخاص محلی با جهانگردان داخلی، به عنوان هم‌وطنان که از خانه خود دور هستند، برخوردی ملاطفت‌آمیز دارند، لیکن جهانگردان خارجی را به سهولت

نمی‌پذیرند. همین‌طور برخی از اشخاص مسن‌تر استرالیایی، که تعدی ژاپن را دایر بر اشغال استرالیا در جریان جنگ جهانی دوم به خاطر می‌آورند، سیل گسترده جهانگردان ژاپنی را به استرالیا قابل تحمل نمی‌دانند. جهانگردان می‌توانند قربانی جرایم متعددی مثل سرقت، قتل، تجاوز جنسی، گروگان‌گیری و نظایر آن‌ها قرار گیرند. تحقیقی که در استرالیا انجام شده است نشان می‌دهد که نرخ متوسط جرم در دو محل توریستی ایالت کوئینزلند (یعنی گولدکوست و کیونز) از سایر محل‌ها بیشتر است. در امریکا تحقیقی که در سال ۱۹۷۴ انجام شد، نشان می‌دهد که برخی از اعمال مجرمانه در میامی با عوامل فصلی مثل سرازیر شدن جهانگردان به این ناحیه ارتباط دارد. در سال بعد از آن تحقیق مشابهی در ۳۲ ایالت مکزیک انجام شد و نشان داد که جرمی مثل کلاهبرداری و سرقت رابطه نزدیکی با پدیده جهانگردی دارند. تحقیقات مشابه رابطه بین رشد جهانگردی و بالا رفتن میزان جرایم را نشان داده است. علاوه بر جرایم ذکر شده در بالا، ارتباط بین جرمی مثل فحشاء، مستی و تکدی نیز با پدیده جهانگردی در تحقیقات مختلف نشان داده شده است. تحقیقی که برای یک دوره هفده ساله (۱۹۷۸-۱۹۶۱) انجام شده جهانگردی را بزرگ‌ترین عامل در رشد جرم در هونولولو دانست. در هر حال، علیرغم آمار فوق می‌توان گفت که با توجه به آمار متضادی که گاهی ارائه می‌شود، تمامی مناطق جهانگرد پذیرا می‌شود در این زمینه نقش مؤثر و مهمی را ایفا می‌کند، ولی در هر حال تردید وجود ندارد که ارتکاب جرم علیه جهانگردان، با توجه به اینکه معمولاً بازتاب تبلیغی وسیعی پیدا می‌کند، باعث کاهش شدید تعداد جهانگردان می‌گردد. برای مثال تبلیغات انجام شده در پی حمله به جهانگردان انگلیسی و آلمانی در اوایل دهه نود میلادی در فلوریدا باعث کاهش یازده درصدی در تعداد بازدیدکنندگان خارجی و کاهش بیست و دو درصدی در تعداد بازدیدکنندگان آلمانی و انگلیسی از فلوریدا (که سالانه حدود چهل میلیون جهانگرد را پذیرا می‌شود) گشت، علیرغم اینکه در این ایالات تعداد جرایم ارتکابی علیه جهانگردان بسیار پائین است، برای مثال در سال ۱۹۹۲ تنها ۳/۲ درصد از جرایم علیه اشخاص غیر مقیم ارتکاب یافته‌اند. همین‌طور پس از کشته شدن سه جهانگرد خارجی و مجروح شدن تعدادی دیگر و تبلیغات پیرو این حادثه، مصر در عرض یک سال قریب یک میلیارد دلار درآمد حاصل از جهانگردی را از دست داد. گروگان‌گیری اخیر جهانگردان اروپایی در ایران نیز قطعاً چنین تأثیر سوئی بر تعداد جهانگردان خارجی که مایل به بازدید از ایران هستند خواهد گشت، چرا که طبق تحقیقات و پرسش‌های به عمل آمده یکی از مهم‌ترین عوامل در انتخاب محل برای گردش و مسافرت از سوی جهانگردان ایمن بودن آن است. این افراد طبیعتاً مایل نیستند که در حین سفر مدام نگران ایمنی و سلامتی خود باشند. نه تنها ارتکاب جرم، بلکه وقایع طبیعی نیز می‌تواند باعث کم شدن تعداد جهانگردان خارجی، به ویژه در کوتاه مدت، گردد، چنان که زلزله اخیر ترکیه چنین تائیری را بر جای گذاشت.

۲- جهانگردان و تهدید ارزش‌های اجتماعی

یکی از مهم‌ترین آثار جهانگردی بر کشورها و مناطق جهانگردپذیر تأثیر منفی است که جهانگردان بر اخلاق و ارزش‌های اجتماعی در کشورهای مذکور می‌گذارند. به قول هریسون قماربازی و فحشا اساس صنعت توریسم شده است. در مورد این دومی، یعنی فحشا، مناطق توریستی می‌تواند امکان ارتکاب فحشا را بدون خطر شناخته شدن هم برای زنی که به این کار دست می‌زند و هم برای جهانگردی که بی‌میل نیست که دور از خانه و کاشانه دست به ارتکاب اعمالی زند که ارتکاب آن‌ها را در شهر محل اقامتش غیرقابل تصور می‌داند فراهم آورد. بدین ترتیب پس از

آمستردام، که روزگاری پایتخت سکس اروپا لقب گرفته بود، اینک شهرهایی مثل بانکوک، پایتخت تایلند و مانیل، پایتخت فیلیپین، چنین لقبی را به خود اختصاص داده‌اند.

در این شهرها فحشا منبع درآمد سرشاری برای دولت، هتلداران، برگزارکنندگان تورهای مسافرتی و نظایر آن شده است و به همین دلیل به طور ضمنی مورد تشویق دولت نیز قرار می‌گیرد. طبق آمار پلیس تایلند، حدود هشتصد هزار نفر در این کشور به فحشا اشتغال دارند، که ده درصد آن‌ها مرد هستند.

قمار نیز مثل فحشا، از جمله مونت کارلو و لاس وگاس به دلیل کازینوهایی که دارند به عنوان مناطق توریستی شناخته شده‌اند. در آتلانتیک سیتی، برای جلوگیری از کاهش تعداد جهانگردان از کاهش تعداد جهانگردان، راه اندازی کازینو قانونی شد. این امر مسلماً آثار ناروایی برای منطقه جهانگردپذیر دارد، که از جمله آن‌ها می‌توان از افزایش خشونت، جرایم سازمان یافته، فحشا و نظایر آن‌ها نام برد که مستقیماً با راه اندازی کازینوها مرتبط دانسته شده‌اند.

۳- جهانگردان به عنوان مجرم

گاهی جهانگردان خود دست به ارتکاب جرایم مختلفی می‌زنند، که از جمله مصادیق بارز این امر آن چیزی است که در سال‌های اخیر تحت عنوان (اوباشگری در فوتبال) شناخته شده است. این افراد با ایجاد درگیری، تخریب و غارت، امنیت کشورهای پذیرنده را با خطر مواجه می‌سازند. بدمستی‌های شبانه در برخی از مناطق جهانگردپذیر نیز موجب سلب آسایش مردم می‌شود. همین‌طور، جهانگردان ممکن است با آزدن اشیاء ممنوعه به داخل کشورهای خود به خیل مجرمین بیوندند. برای مثال یک جهانگرد انگلیسی پس از مراجعت از اسپانیا چمدانی حاوی پانصد عدد از نوعی سوسمار کوچک خطرناک را به انگلستان آورد.

هر چند که شاید این را نتوان با موضوع جرم و جهانگردی به طور مستقیم مرتبط دانست، چرا که شاید از همان آغاز هدف فرد گردش و جهانگردی نبوده است، لیکن در عین حال نشانگر امکاناتی است که سفرهای مرتبط با جهانگردی می‌تواند در جهت ارتکاب جرم در اختیار افراد قرار دهد.

۴- توریسم و تروریسم

با توجه به اینکه حملاتی که علیه جهانگردان انجام می‌شود بیشترین تبلیغات رسانه‌ای را به خود اختصاص می‌دهد و یکی از اهداف تروریست‌ها نیز دستیابی به تبلیغات رسانه‌ای است و نیز با توجه به اینکه جهانگردی از زمره درآمدهای اصلی برخی از دولت‌ها است، در سال‌های اخیر حملات گروه‌های تروریستی علیه جهانگردان افزایش یافته است تا هم بدین طریق به تبلیغات مطلب خود دسترسی پیدا کنند و هم با محروم کردن دولت از یکی از منابع درآمدی خود ضربه‌ای کاری به آن وارد نماید، یعنی این‌که افراد از ترس حملات تروریستی جرئت سفر به کشور مورد نظر را پیدا نکنند. مثال‌های زیادی را می‌توان از تأثیر سوء حملات تروریستی بر تعداد جهانگردان ارائه کرد که یکی از نمونه‌های بارزی آن تغییر برنامه سفر حدود دو میلیون آمریکائی در سال ۱۹۸۶ پس از عملیات تروریستی سال قبل از آن و مواجهه نظامی آمریکا و لیبی است. مثال‌های دیگر عملیات گروهانی چون جدائی طلبان باسک در اسپانیا، بریگاد سرخ در ایتالیا نئونازی‌ها در آلمان است که با حمله به جهانگردان خارجی سعی در رسیدن به اهداف تبلیغاتی خود دارند. گاهی نیز گروه‌های تبهکار با آگاهی از حساسیت دولت نسبت به گروه‌های

جهانگردی و در راستای رسیدن به خواسته‌های خود به گروگان‌گیری از جهانگردان خارجی اقدام می‌کنند، که از جمله در مورد اخیر گروگان‌گیری اتباع خارجی در ایران هدف قاچاقچیان گروگان گیر، آزاد شدن همدستانشان از زندان بود. به دلیل شدت یافتن این‌گونه اعمال اکثر شرکت‌های بیمه خسارات و جراحات ناشی از عملیات تروریستی را مشمول بیمه قرار نمی‌دهند و پرداخت خسارت به مسافرینی که را که بر اثر شرایط سیاسی مجبور به لغو سفر خود می‌شوند نمی‌پذیرند، چراکه در صورت پوشش دادن به چنین خسارتی شاید یک حادثه باعث ورشکسته شدن آن‌ها شود؛ بنابراین از یک‌سو تأثیر بسیار مثبت جهانگردی، از لحاظ ایجاد درآمد و اشتغال و شناساندن فرهنگ خودی به بیگانگان و از سوی دیگر تأثیر منفی آن در ازدیاد جرم و به خطر انداختن ارزش‌ها و فرهنگ ملی است. بنابراین، از یک‌سو، نباید با نگاهی خوش‌بینانه و بدون توجه به عواقب سوء، دروازه‌های کشور را بر روی جهانگردان خارجی گشود و بدین ترتیب امکان لازم را برای به وجود آمدن آثار سوء این پدیده‌ها، که مورد اشاره قرار گرفت، فراهم آورد. از سوی دیگر نباید، با تنگ نظری، کشور و مردم را از این منبع عظیم بالقوه محروم ساخت و با برخوردهای نسنجیده باعث خودداری اتباع سایر کشورهای از سفر به ایران شد، که لاجرم تأییدی بر تبلیغات بیگانگان در مورد فقدان امنیت در ایران و تروریست بودن ایرانیان خواهد بود. نباید تصور کرد که همه جهانگردان مثل اوباشان طرفدار فوتبال هستند یا به دنبال جاذبه‌های آن‌چنانی موجود در خیابان‌های آمستردام، مانیل یا فیلیپین، یا کازینوها و قمارخانه‌های لاس‌وگاس و مونت‌کارلو یا سواحل آفتابی اسپانیا و تونس و مراکش می‌باشند. امروزه تعداد زیادی از مردم دنیا به دنبال دیدن آثار بکر تاریخی و مذهبی، مناظر طبیعی و فرهنگ غنی کشورها هستند که خوشبختانه جلوه‌های زیبایی از همه این‌ها در کشور ما که دارای آداب‌ورسوم، فرهنگ‌ها و آب‌وهوای متنوعی می‌باشد، یافت می‌شود باید با اندیشیدن تمهیدات لازم نسبت به جذب این دسته از جهانگردان به کشور اقدام کرد. در این زمینه می‌توان از تجربه کشور استرالیا استفاده کرد که با دادن پرسشنامه‌هایی به جهانگردان از آنان در موارد مختلف، از جمله مشکلاتی که در زمینه اعمال مجرمانه در این کشور با آن‌ها برخورد کرده‌اند، نظرخواهی کرده و از حاصل این نظرات در جهت رفع موانع موجود در راه جهانگردی استفاده کرده است.

منابع

جرج پی، فلچر (۱۳۸۴)، مفاهیم بنیادین حقوق کیفری، ترجمه سید مهدی سید زاده ثانی، چاپ اول، تهران: نشر آستان قدس رضوی
حاجی‌زاده، مهدی؛ حاجی‌زاده، عبدالحسین و آقاجانی، موسی (۱۳۹۲)، گردشگری و حقوق گردشگری، دومین همایش ملی گردشگری و طبیعت‌گردی ایران، همدان

غریبه، علی (۱۳۹۰)، حق گردشگری و حقوق عمومی گردشگران خارجی، فصلنامه علمی پژوهشی فضای جغرافیایی، دوره ۱۱، شماره ۳۱

کیان مهر، محمود (۱۳۷۲)، نگرشی به صنعت گردشگری، فصلنامه مطالعات مدیریت بهبود، شماره ۱، دوره ۳.
گی، چاک، وای و سوال، ادوارد و فایو (۱۳۷۷)، جهانگردی در چشم‌اندازی جامع، ترجمه علی پارسائیان و سید محمد اعرابی، دفتر پژوهش فرهنگی، چاپ اول.

میر محمدعلی تجربی، پریسا (۱۳۹۴)، نگاهی به حقوق گردشگری با تأکید بر حقوق بشر، کنفرانس سالانه رویکردهای نوین در علوم انسانی.

اخباری، محمد و سید علی عبادی نژاد و محمد صاحب‌دل (۱۳۸۶)، مجموعه مقالات همایش ملی ژئوپولیتیک و مرز، تهران: دانشگاه علوم انتظامی.

اردبیلی، محمدعلی (۱۳۸۶)، حقوق جزای عمومی، ج ۱، چاپ هفدهم، تهران: نشر میزان.
اسدزاده، علی و خلیلی، عاطفه (۱۳۹۴)، حقوق در گردشگری با توجه به رویکرد جامعه بین‌الملل و همبستگی ملل، دومین همایش ملی گردشگری سرمایه ملی و چشم‌انداز آینده، تهران

اسعدی، حسن (۱۳۸۸)، مواد مخدر و روان‌گردان در حقوق جنایی ملی و بین‌المللی. چاپ اول، تهران: نشر میزان.
پیکا، ژرژ (۱۳۷۰)، جرم‌شناسی، ترجمه دکتر علی حسین نجفی ابرنآبادی، تهران: نشر دانشگاه شهید بهشتی
جعفری صمیمی، احمد و خبره شیما (۱۳۹۲). اثر گردشگری بر توسعه انسانی، مجله‌ی برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، سال ۲، شماره ۷: ۱۱-۲۴.

جعفری لاهیجانی، خدیجه (۱۳۹۰)، محدودیت‌های حقوق خصوصی اتباع بیگانه در حقوق ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، ۱۳۹۰.

حبی بزاده، محمدجعفر و اسماعیل رحیمی نژاد (۱۳۸۷)، مجازات‌های نامتناسب: مجازات‌های مغایر باکرامت انسانی، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، دوره ۳۸، شماره ۱۱

حسینی، سید محمد (۱۳۸۳)، سیاست جنایی در اسلام و در جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول، تهران: انتشارات سمت.
خالقی، علی (۱۳۹۲)، جستارهایی در حقوق جزا بین‌الملل، تهران: شهر دانش.

خدابخش، رضا و زمانی، جواد (۱۳۹۵)، درآمدی بر حقوق گردشگری، دومین همایش ملی گردشگری سرمایه ملی و چشم‌انداز آینده، تهران.

دبیرخانه شورای اجتماعی استان سیستان و بلوچستان (۱۳۷۹)، صورت‌بندی مسایل اجتماعی استان سیستان و بلوچستان. زاهدان: استانداری استان سیستان و بلوچستان.

دلماش مارتی، میری (۱۳۸۱)، نظام‌های بزرگ سیاست جنایی، ترجمه دکتر علی حسینی نجفی ابرنآبادی، چاپ اول، تهران: نشر میزان
راووداد، اعظم و حاجی محمدی، علی (۱۳۸۹)، تفاوت شناخت حاصل از گردشگری واقعی و گردشگری مازی بر پایه‌ی نظریه روایت، تحقیقات فرهنگ، شماره ۱۰: ۸۲-۶۱.

رحمدل، منصور (۱۳۸۲)، حقوق کیفری مواد مخدر، جلد اول، تهران: نشر میثاق عدالت.
رفیع نیا (۱۳۸۴)، حقوق بین‌الملل خصوصی یک، تهران: انتشارات آگاه، سال ۱۳۸۴.

زراعت‌پیشه، نجف (۱۳۸۳)، نظری اجمالی بر جغرافیای سیاسی نظامی افغانستان، نشریه مرکز مطالعات جغرافیای نظامی، شماره ۱.
زراعت‌پیشه، نجف (۱۳۸۳)، نظری اجمالی بر جغرافیای سیاسی نظامی پاکستان. نشریه مرکز مطالعات جغرافیای نظامی، پیش‌شماره ۵.
ساریخانی، عادل و کرمی گلباغی، داوود (۱۳۸۹)، تأثیر جهل حکمی بر مسئولیت کیفری از منظر فقه امامیه، مطالعات حقوقی، شماره ۳: ۵۷-۸۲.

ساکي، محمدرضا (۱۳۹۱)، جرایم مواد مخدر از دیدگاه علوم جنایی و حقوق کیفری، چاپ اول، تهران: نشر راه نوین.
سرانجام، یعقوب (۱۳۷۴)، کشت جایگزین مواد مخدر در افغانستان: از رؤیا تا واقعیت. تهران: وزارت علوم تحقیقات و فناوری، پژوهشکده مطالعات راهبردی.

هاشمی خان عباسی، سید علی و احمدی، سید مهدی (۱۳۹۴)، بررسی فقهی و حقوقی تأثیر شبهه در رفع مجازات، فصلنامه پژوهش‌های فقه و حقوق اسلامی، سال بازدهم، شماره ۳۹: ۱۵۰-۱۳۵.

هاشمی، علی (۱۳۸۳)، نگاه نو در مبارزه با مواد مخدر (جلد ۱). تهران: دبیرخانه مبارزه با مواد مخدر ریاست جمهوری.
عمو شاهی، اکبر (۱۳۷۸)، حقوق جهانگردان، فصلنامه وکالت، شماره ۱

زرقانی، سید هادی (۱۳۸۵)، عوامل مؤثر در امنیت مرزی با تأکید بر مرز شرقی ایران و افغانستان، فصلنامه علوم جغرافیایی، شماره ۱

عباسی، محمدرضا و منوچهر مکی و شهره کاظمیان (۱۳۹۱)، چالش‌ها و راهکارها در صنعت گردشگری ایران، بررسی‌های بازرگانی، شماره ۵۳.

